

EDUKACINĖ AUTORIŲ TEISIŲ PROGRAMA LIETUVOS MOKYKLOMS

Pamokų idėjos apie pagarbą autoriams ir jų kūriniams
5–12 klasių pedagogams

Programą vykdo:

Partneris:

Finansuoja:

Kūrybinė komanda

Teorinė dalis

Ulijona Bartašiūtė

Eglė Bagdonaitė

Martyna Gudaitė-Gulbinienė (AGATA)

Metodai integruotoms pamokoms

Gintė Marija Ivanauskienė

Živilė Mičiulytė

Andželika Aleksandravičiūtė

Loreta Zinkevičienė

Dovilė Alėbaitė

Konsultantai

Andželika Aleksandravičiūtė

Ingrida Bertulienė

Arvydas Girdzijauskas

Sigita Kalvaitienė

Rytis Kopūstas

Audronė Kuisytė-Zubkaitienė

Loreta Mikutienė

Aušra Niparaviečienė

Agneta Sarafinaitė

Angelija Vekterienė

Loreta Zinkevičienė

Leidinio dizainas

Aušra Umbrasaitė

Maketas

Agnė Jagminaitė

Kalbos redaktorė

Aušrinė Skėrytė

TURINYS

Įvadinis žodis	4
Mokomasis filmas	6
Teorinė dalis.....	7
I. Pagrindinės taisyklės.....	7
II. Kam taikoma / netaikoma	8
III. Esu autorius – ką turėčiau žinoti?	9
IV. Noriu panaudoti kūrinį – kaip gauti leidimą?.....	9
V. Susitarimai dėl kūrinių panaudojimo.....	10
VI. Autorių teises ginančios organizacijos.....	11
VII. Mokykla ir kitos išimtys	12
VIII. Legalios muzikos, filmų, kt. platformos.....	13
Pamokų idėjos	15
1. Asociacijų srautas.....	16
2. Taip – ne.....	17
3. Reklama	19
4. Išsprendk situaciją	20
5. Žmonės kūrybiniame procese.....	21
6. Prieš kuriant filmą	23
7. Atsakyk kūrėjui	26
8. Leidimas	28
9. Perdainuotos dainos.....	30
10. Elektroninė klasės darbų knyga	32
11. Kūrėjai kalba	35
12. „Instagram“ įrašas	36
13. Kaip kovoti?	37
14. Žaidimo kūrimas.....	38
15. Galiojimo terminas.....	41
16. Cituoja ar plagijuoja?.....	42
17. Tyrimas	44
18. Debatai.....	46
19. Legalios svetainės	47
20. Protų mūšis	49

ĮVADINIS ŽODIS

Ar jau esate kažką sukūrę? Piešinį, nuotrauką, vaizdo klipą, eilėraštį, dainą? Jei taip, save tikrai galite vadinti kūrėjais! Tačiau ar pasirūpinote savo sukurtų kūrinių apsauga? Tam, kad niekas negalėtų naudoti jūsų sukurtų kūrinių be jūsų žinios, yra autorių teisės – taisyklės, užtikrinančios, kad su jais būtų elgiamasi pagarbiai ir sąžiningai.

Tačiau autorių teisės svarbu išmanyti ne tik kūrėjams – šios taisyklės taip pat galioja VISIEMS, naudojantiems kitų kūrinius. Tad jei norite žiūrėti filmus, klausytis muzikos ar naudotis kita kūrėjų sukurta medžiaga, privalu suprasti ir išmanyti pagrindines autorių teisių taisykles. Jas suprasti ir gerbti yra ne tik jūsų teisė, bet ir pareiga!

„MENO TEISĖS, MANO PAREIGOS!“ – tai medijų edukacijos ir tyrimų centro „Meno avilys“ vykdoma edukacinė autorių teisių programa Lietuvos mokykloms. Programa įgyvendinama bendradarbiaujant su Lietuvos gretutinių teisių asociacija „Agata“ ir yra finansuojama Lietuvos kultūros tarybos lėšomis.

Nuo programos pradžios (2019 m.) ieškant geriausių autorių teisių temos integravimo į ugdymo procesą būdų dirbta su 11 mokytojų, autorių teisių ir neformalaus švietimo bei medijų edukacijos specialistų. Bendro darbo rezultatas – metodų rinkinys, skirtas pamokoms, kurių metu kalbama apie autorių teises.

Metodų rinkinį rekomenduojame pilietinio ugdymo, etikos, lietuvių kalbos ir literatūros, užsienio kalbų, menų (muzikos, dailės, teatro, fotografijos, kino ir kt.), informacinių technologijų mokytojams, neformalaus švietimo ugdytojams, bibliotekininkams bei visiems kitiems besidomintiems ar norintiems sužinoti daugiau apie autorių teises. Pamokų idėjos skirtos 5-12 klasėms.

KAIP NAUDOTIS?

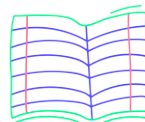
Metodų rinkinį sudaro 3 dalys:

1. Pamokų idėjos

2. Mokomasis filmas

3. Teorinė dalis

Prieš pradėdant ruošti pamokas, kurios metu bus kalbama apie pagarbą autoriams ir jų kūriniams, rekomenduojame susipažinti su teorine medžiaga, kurioje glaustai ir paprastai pristatomos svarbiausios autorių teisių taisyklės, principai, išimtys, autorių teises ginančios organizacijos bei legalios platformos. Susipažinę su teorine medžiaga, pereikite prie pamokų idėjų ir išsirinkite jums bei jūsų mokiniams aktualų (-ius) metodą (-us). Kiekviename jų nurodyta su

autorių teisėmis susijusi tema, tikslas, ugdomos kompetencijos, kuriems ugdomiesiems dalykams rekomenduojama, trukmė, reikalingos priemonės, eiga, gairės diskusijai, pasiūlymai testinumui bei kiti patarimai.

Priklausomai nuo pasirinkto metodo, prieš pamoką arba po jos supažindinkite mokinius su svarbiausiomis autorių teisių taisyklėmis. Atsižvelgdami į mokinių amžių, gebėjimą sutelkti dėmesį, pomėgius ir poreikius, galite rodyti mokomąjį filmą, pateikti glaustą teorinės dalies santrauką arba pakviesti mokinius su teorine medžiaga susipažinti patiems.

Tikimės, kad siūlomus metodus galėsite lanksčiai pritaikyti savo pamokoms ir nepabijosite atsispirti nuo jų bei žengti toliau – sukurti naujų idėjų, kaip gvildinti šią temą, savo pamokose.

Linkime įdomių, akiratį plečiančių pamokų!

MOKOMASIS FILMAS

5 minučių trukmės filmas, supažindinantis su autorių teisių taisyklėmis, kurias turi žinoti kiekvienas! Jį rekomenduojame žiūrėti kaip įvadą į autorių teisių temą arba bet kada, kada norėsis prisiminti pagrindines autorių teisių taisykles. Norėdami pradėti žiūrėti, spauskite ikonėlę.

TEORINĖ DALIS

© I. PAGRINDINĖS TAISYKLĖS

Kiekvienas žmogaus sukurtas originalus ir kūrybiškai išpildytas kūrinys yra jo turtas, kurį saugo autorių teisės. Tam, kad niekas negalėtų kūrinių pasisavinti ir naudoti be autoriaus žinios, yra nustatytos taisyklės. Jos nusako, kaip galima elgtis su savo bei kitų kūriniais.

Autorių teisės apibrėžia kelias pagrindines taisykles:

1. Kiekvienas kūrinys turi savo kūrėją

Nesvarbu koks tai būtų kūrinys – daina, spektaklis, eilėraštis ar tavo nupieštas piešinys. Kiekvienas kūrybos proceso rezultatas turi savo šeimininką – kūrėją. Net jei prie kūrinio nurodytas autorius, tai dar nereiškia, kad jis neturi savo šeimininko.

Kūrėjai yra ne tik autoriai (rašytojai, kompozitoriai, dailininkai, fotografai), bet ir atlikėjai (muzikantai, autoriai, šokėjai ir t.t.), taip pat muzikos leidėjai bei filmų prodiuseriai. Visiems jiems priklauso tam tikros teisės į jų sukurtą produktą. Šie žmonės turi teisę produktą:

- įrašyti, kopijuoti;
- platinti;
- viešai atlikti;
- viešai rodyti;
- transliuoti, retransliuoti, skelbti internete ar kitose viešose vietose;
- versti, aranžuoti ar kitaip keisti kūrinių formą.

Kūrėjai ir atlikėjai sprendžia, kada galima naudoti jų sukurtus produktus (filmus, dainas, piešinius ir t.t.), ir turi teisę gauti atlyginimą už tų kūrinių panaudojimą. O kiekvienas, naudojantis kūriniais, yra įpareigotas nurodyti jų kūrėjus. Taip pat privalu susitarti ar gauti specialų leidimą (licenciją), kad minėtus kūrinius būtų galima naudoti.

2. Nusipirkti – tai dar ne viskas

Kūriniai – tai ne daiktai, kuriuos įsigijus galima naudoti taip, kaip panorėjus. Jei nusipirkai kūrinį, jį gali naudoti pagal pagrindinę paskirtį savo asmeninėms reikmėms. Jei nusipirkai knygą, gali ją skaityti. Užsisakei „Pakartot.lt“ ar „Spotify“ prenumeratą? Klausykis muzikos tiek, kiek nori. „Netflix“ platforma leis žiūrėti filmus, o menininko kūrinį galėsi pasikabinti ant namų sienos.

Tačiau jei įsigytus kūrinius nori panaudoti ar viešai paskleisti plačiau, teks susitarti su kūrėjais arba jų atstovais. Pavyzdžiui, jei nori išversti, išleisti ir platinti knygą, tam turi gauti leidimą.

3. Nori panaudoti kūrinį? Reikia susitarti

Jei norėtum sukurti vaizdo klipą dainai ir įkelti jį į internetą, turi susitarti su kūrėju arba kitu kūrinio teisių savininku. Jei užsisakei „Netflix“ prenumeratą ir norėtum surengti filmo peržiūrą

savo kieme arba jei nori kūrinius naudoti komercinės veiklos vietoje, tarkime, kavinėje leisti muziką per radiją ar „Spotify“, taip pat turi gauti specialų leidimą.

Leidimo ar susitarimo reikia visais atvejais, kai nori kūrinius platinti, viešai atlikti, transliuoti, retransliuoti. Jei kūrinį nori patalpinti internete, taip pat turi gauti tam leidimą.

Leidimo naudoti kūrinį reikia ir jei nori sukurti išvestinį kūrinį. Išvestiniais kūriniais yra laikomi versti, aranžuoti, ekranizuoti ar pastatyti kūriniai. Pavyzdžiui, jei norėtum sukurti spektaklį pagal skaitytą knygą, turėtum susitarti su knygos autoriumi. Jei nori savo sukurtame vaizdo įrašė panaudoti muzikinį foną ir vėliau paviešinti šį kūrinį, irgi reikia susitarti.

Jei autoriaus rasti negali ar su juo susisiekti nepavyko, tai nereiškia, kad kūrinį galima naudoti.

4. Visada nurodyti autorių – ir pagarba, ir pareiga

Naudodamas (-a) kitų kūrinius, visada nurodyk autorių ir atlikėją: vardą, pavardę ar pseudonimą. Taip parodysi jiems pagarbą, o rodyti pagarbą – visada svarbu. Nenurodyti autoriaus ir atlikėjo galima tik tada, jei taip susitarta su kūrėju arba jo atstovu.

Taip pat svarbu žinoti, kad naudodamas kūrinį negali jo iškraipyti, išdarkyti ar keisti, jei tokiems pakeitimams autorius nepritarė.

Šios taisyklės vadinamos autoriaus neturtinėmis teisėmis arba teisėmis į pagarbą.

5. Internetė galioja tokios pačios taisyklės

Nors atrodo, kad internete pilna kūrinių, kuriuos galima parsisiųsti, kopijuoti ar platinti be didelių pastangų, vertėtų atminti, kad juos vis vien saugo autorių teisės. Kūrinys, rastas internete, nėra visų žmonių nuosavybė, tad juo naudotis galima tik gavus tam leidimą.

II. KAM TAIKOMOS (IR KAM NETAIKOMOS) AUTORIŲ TEISĖS?

Autorių teisių taisyklės taikomos visiems žmogaus sukurtiems, originaliems, kūrybiškai išpildytiems kūriniams nepaisant jų meninės vertės.

Tai literatūra ir kiti žodiniai kūriniai, mokslo, dramos, muzikos, audiovizualiniai kūriniai, fotografijos, architektūros ir kitų kūrybos procesų rezultatai.

Autorių teisės taip pat taikomos kūrybiniams produktams, kurie įkūnija kūrinius. Tai kūrinių atlikimas (dainavimas, grojimas, deklavimas ir t.t.), muzikos įrašai (fonogramos) ir audiovizualiniai įrašai (filmai, vaizdo klipai ir t.t.). Atlikėjų, muzikos ir audiovizualinių įrašų gamintojų teisės vadinamos gretutinėmis.

Jei sugalvojai kūrinio idėją, tačiau jos neišpildei – ji nėra saugoma autorių teisių. Tam, kad idėja taptų saugoma autorių teisių, idėją reikia realizuoti – užrašyti, išsakyti ar kitaip kūrybiškai išpildyti.

Autorių teisėmis neapsaugomi teisės aktai, oficialūs valstybės simboliai (vėliavos, herbai, himnai) ir folkloras.

III. ESU AUTORIUS – KĄ TURĖČIAU ŽINOTI?

Tavo kūrinys – tavo teisės! Jei esi kūrėjas, savo kūrinius gali naudoti kaip panorėjęs – tobulinti, eksponuoti, išduoti leidimus naudotis tavo kūriniais ar juos parduoti ir gauti atlygį.

Tačiau ne visada tavo kūrinys yra tik tavo. Jei kūrinį sukūrei pagal užsakymą ar kažkam dirbdamas, juo gali naudotis užsakovas.

Kai kūrybos procese dalyvauja keli žmonės, jie tampa kūrinio bendraautoriais. Tokiu atveju teisės į kūrinį jie dalinasi ir visi kartu sprendžia dėl kūrinio panaudojimo.

Yra keletas **išimčių**, bet dažniausiai dėl kiekvieno Tavo kūrybos panaudojimo reikės susitarti su Tavimi. Plačiau apie susitarimus dėl kūrinų panaudojimo skaityk **čia**.

Svarbu prisiminti tai, kad kūrinio autorius niekada nesikeičia. Net jei kūrėjas perdavė visas teises į savo kūrinį ar leido juo naudotis, jo vardas ar pseudonimas turi būti nurodytas visais atvejais. Taip pat pagarbiai turi būti naudojamas ir kūrinys: nurodant tikslų jo pavadinimą neįskraipant ir nekeičiant.

Dėl šių priežasčių svarbu nurodyti savo autorystę. Taip informuosi visus, kad kūrinys priklauso tau, o žmonės žinos, į ką kreiptis dėl kūrinio panaudojimo.

Taip pat nepamiršk prisijungti prie autorių ir gretutines teises ginančių **organizacijų** ir registruok jose savo kūrinius bei įrašus.

Per šias organizacijas gausi atlyginimą už savo darbų panaudojimą TV, radijo eterijoje ir kitose viešose vietose. Organizacijos pasirūpins, kad tavo kūriniais kiti asmenys naudotųsi legaliai ir palengvins tau, kaip kūrėjui, teisių administravimą.

Į šias organizacijas gali kreiptis visada, kai reikės patarimo. Jose dirbantys specialistai pataria kūrėjams, kaip apsaugoti kūrybą ar iš jos užsidirbti.

IV. NORIU PANAUDOTI KITŲ KŪRINIUS – KĄ TURĖČIAU ŽINOTI?

Kiekvieną kartą norėdamas (-a) panaudoti kitų kūrėjų, atlikėjų ar leidėjų kūrinius, turi tartis. Dėl viešo kūrinų panaudojimo radijo, TV eterijoje, viešose prekybos, pramogų ir verslo vietose pakaks susisiekti su reikiama autorių teisių ar gretutinių teisių **organizacija**, ir ji kūrėjų vardu suteiks tau licenciją. Kitais atvejais su kūrėjais reikia tartis asmeniškai.

Norėdamas (-a) pasinaudoti kitų kūriniais turi:

- aiškiai susitarti dėl kiekvieno kūrinio panaudojimo būdo;
- susitarimas turi būti raštu užfiksuotas dokumente: žinutėje, el. laiške, sutartyje ar kitokia me pasirinktos formos dokumente;
- susitarime turi būti aiškiai aptartos kūrinio panaudojimo sąlygos: kaip kūrinys naudojamas, kokioje teritorijoje jis naudojamas, ar kūrinys naudojamas neatlygintinai, ar kūrėjas gaus atlygį.

Susitarimai gali būti dviejų tipų – arba teisių perdavimas, arba licencija. Priklausomai nuo to, kaip kūrinį norima panaudoti, gali reikėti daugiau nei vienos licencijos. Daugiau apie kūrinų panaudojimo galimybes, teisių perdavimą ir licencijas gali sužinoti **čia**.

Svarbu paminėti, kad yra ir tokių kūrinių, kurių naudojimui nereikalingas joks susitarimas. Tai seni kūriniai ir įrašai, kurių teisės yra pasibaigusios (**plačiau apie tai**).

Kartais pasitaiko ir tokių atvejų, kai autoriai patys informuoja, kad jų kūrinius galima naudoti. Tai vadinama „Creative commons (Cc)“ arba atviru turiniu. Plačiau su Cc licencijomis gali susipažinti **čia**. Jei nori rasti Cc turinį, gali naudotis „Google“ paieška, ieškoti paveikslėlių su „Flickr“, naršyti albumuose su „Jamendo“ ir atrasti kitus formatus su „spinxpress“.

V. SUSITARIMAI DĖL KŪRINIŲ PANAUDOJIMO

Dėl kiekvieno kūrinio panaudojimo turi būti susitarta – susitarimas reikalingas kiekvienam kūrinio panaudojimo būdui. Kūrėjas, suteikdamas kitiems teisę naudotis jo kūriniu, gali perduoti teises arba suteikti licenciją taip išlikdamas kūrinio savininku.

Perduodamas kūrinio teisės, kūrėjas sutinka, kad kitas asmuo taps kūrinio šeimininku ir galės kūrinį naudoti kaip panorėjęs.

Licencija suteikia teisę kitiems naudoti kūrinį, įrašą ar leidimą jį atlikti pasirinktu būdu apibrėžtą laiką. Kūrėjai pirmenybę visada teikia licencijoms, o ne teisių perdavimui, nes taip jų kūryba išlieka jų nuosavybe ir jie gali gauti naudos iš savo kūrybos ir ateityje. Taip pat kūrėjai gali išduoti licencijas vienu metu keliems asmenims.

Licencijų principų veikia ir visos muzikos **platformos**, tokios kaip „Spotify“, „iTunes“ ar „Pakartot“.

Autorių teisės suteikia galimybę kūrinius:

- įrašyti, kopijuoti;
- platinti;
- viešai atlikti;
- viešai rodyti;
- transliuoti, retransliuoti, skelbti internete ar kitose viešose vietose;
- versti, aranžuoti ar kitaip keisti kūrinių formą.

Kartais teisėmis į kūrinį dalinasi keli autoriai. Tai vadinama bendraautoryste. Pavyzdžiui, „Muzika, kuri saugo“ muziką kūrė Donatas Juršėnas (Donciavas), žodžius – Gabrielius Liaudanskas (Svaras) ir Kastytis Sarnickas (Kastetas). Kūrinį atliko visa „G&G Sindikato“ grupė, o dainos įrašą išleido UAB „Meno žmonės“. Tad norint šią „G&G Sindikato“ dainą panaudoti savo kuriamame klipe ir jį įkelti į „Youtube“, reiktų susitarti su kūrėjais (pirmiausia kreiptis į leidėjus (UAB „Meno žmonės“), kurie patikslintų, ar užteks tartis tik su jais, ar reikės ir autorių bei atlikėjų sutikimų).

Kiekvienas susitarimas su kūrėju turėtų būti sudaromas raštu. Tai gali būti žinutė, el. laiškas, sutartis ar kitos formos dokumentas. Dokumente svarbu aptarti:

- dėl kokio konkrečiai kūrinio ar įrašo tariatės;
- kokiais būdais kūrinys bus naudojamas;
- kiek laiko kūrinys bus naudojamas;
- kokiose šalyse ar teritorijose galima naudoti kūrinį;
- kokį atlygį už kūrinio naudojimą gaus kūrėjas arba ar jis suteikia galimybę kūrinį naudoti nemokamai.

Viešam kūrinų naudojimui TV, radijo eterioje, viešose prekybos ir kt. verslo vietose galioja kita tvarka. Šiuo atveju licencijas tau suteiks autorių ir gretutines teises ginančios **organizacijos**.

VI. AUTORIŲ TEISĖS GINANČIOS ORGANIZACIJOS

Autorių teises ginančios organizacijos – tai kūrėjus vienijančios organizacijos, kurios padeda kūrėjams valdyti jų teises ir užtikrina sklandų ir paprastą bendradarbiavimą tarp kūrėjų ir kūrinius naudojančių žmonių. Šios organizacijos dirba su radijo stotimis, televizijomis, prekybos centrais, kavinėmis ir kitais verslo subjektais, kurie transliuoja muziką viešai ir rūpinasi, kad kūrėjų darbai būtų naudojami legaliai.

Pagrindinės kolektyvinio teisių administravimo organizacijos Lietuvoje yra:

- Lietuvos gretutinių teisių asociacija **AGATA** – muzikantus, aktorius bei muzikos leidėjus vienijanti ir jų teisių užtikrinimu besirūpinanti pelno nesiekianti organizacija;
- asociacija **LATGA**, kuri administruoja įvairių sričių autorių teisių turėtojų teises;
- asociacija **AVAKA**, kuri administruoja audiovizualinių kūrinių autorių ir gamintojų (prodiuserių) teises.

Šios organizacijos veikia pagal gana paprastą principą:

- jas įsteigia kūrėjai;
- kūrėjai kas keletą metų išsirenka Tarybą, pirmininką ar prezidentą, kurie tuo laikotarpiu priima organizacijai svarbius sprendimus;
- kūrėjai nustato, kokių taisyklių laikantis kūriniai bus licencijuojami, nustato kūrinių kainas, tarifus, kaip bus skirstomas atlygis už kūrinių naudojimą;
- organizacija pasamdo darbuotojus, kurie atliks kasdienes darbus: surinks atlyginimą ir išmokės jį kūrėjams;
- bent kartą per metus organizacijos nariai susirenka aptarti darbo rezultatus.

Lietuvoje veikiančios autorių teisių organizacijos išsiskiria tuo, kad ne tik vykdo licencijavimo veiklą, bet ir populiarina Lietuvos kūrėjų darbus ir padeda jiems plėtoti veiklą. Be licencijavimo, šios organizacijos užsiima šia veikla:

- teikia konsultacijas kūrėjams;
- vykdo švietimo programas;
- vykdo projektus, skirtus Lietuvos kūrėjų darbų populiarinimui.

Visų laikų lietuviškos muzikos portalas „**Pakartot**“ (AGATA);

Muzikos salė Vilniaus knygų mugėje (AGATA);

Legalio kino platforma „**Kino fondas**“ (AVAKA);

Muzikos leidybos bei kt. kūrybos finansavimo fondai, kuriuos administruoja AGATA ir LATGA.

VII. IŠIMTYS, KAI NEREIKIA SUSITARIMŲ SU KŪRĖJAIS

Kaip ir visos taisyklės, autorių teisės taip pat turi išimčių. Vadovaujantis tam tikromis aplinkybėmis, kūrėjų sutikimo naudoti jų kūrinius nereikia. Kūrinius be autorių sutikimo gali naudoti pagal LR Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo numatytas išimtis, jei tai neprieštarauja kūrinio panaudojimui ir nepažeidžia autoriaus interesų.

Remiantis LR Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme numatytomis išimtimis, kūrinius be autorių leidimo galima naudoti šiais atvejais:

- darant kopijas asmeniniams tikslams (netaikoma visai knygai, visam kūriniui ir natoms);
- cituojant;
- kūrinius naudojant siekiant išsaugoti bibliotekų, muziejų, archyvų kolekcijas;
- kūrinius naudojant visuomenės informavimo tikslais;
- kūrinius naudojant neįgaliesiems pritaikytais būdais;
- naudojant kūrinius religinėse apeigose;
- kūrinius naudojant visuomenės saugumo tikslais;
- taikant specialius apribojimus architektūrai ir skulptūrai;
- dailės kūrinių eksponavimui;
- naudojant kūrinius mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais.

Taip, kūrinius mokykloje gali naudoti be autorių leidimo ir jiems skiriamo atlygio! Tačiau gerbdamas kūrinių autorius ir jų teises visada laikykitės šių sąlygų:

- nurodyk šaltinį ir autoriaus vardą;
- atmink, kad kūrinius gali naudoti tik kaip pavyzdžius;
- kūrinius naudoti gali tik nekomerciniais tikslais, tai yra, už kūrinius negali reikalauti jokio atlygio;
- naudoti gali tik nedidelio formato kūrinius arba jų ištraukas;
- naudoti gali tik teisėtai išleistus kūrinius;
- naudojamas kūrinys visada turi būti tiesiogiai susijęs su mokymosi programa.

Jei kūrinių nori panaudoti ne pamokoje, o mokyklos renginyje, turi atsižvelgti į šias sąlygas:

- renginys turi būti skirtas tik formaliojo ir neformaliojo švietimo mokykloms arba ikimokyklinio ugdymo įstaigoms;
- renginys turi būti rengiamas nekomerciniais tikslais;
- numatytas renginys (koncertas, paroda, spektaklis) turi būti mokyklos ugdymo proceso dalis;
- naudodamas (-a) kūrinių, turi nurodyti šaltinį ir jo autorius.

Jei tavo renginys kažkurios iš šių sąlygų neatitinka, tada prireiks kreiptis į autorių teisių organizacijas dėl licencijos.

Vis dėlto šios taisyklės nėra amžinos. Autorių teisėmis kūriniai ginami visą jų kūrėjų gyvenimą ir 70 metų po autoriaus mirties. Muzikantų, aktorių ir kitų atlikėjų teisės į įrašus bei fonogramų ir audiovizualinių kūrinių gamintojų teisės į įrašus ginamos 50-70 metų priklausomai nuo to, ar įrašas buvo paviestas, ar ne.

Praėjus šiam laikotarpiui, kūrinius ir įrašus galima naudoti laisvai be susitarimų ar atlygio, tačiau su svarbia sąlyga: kūriniai turi būti naudojami jų neiškraipant ir visada nurodant autorių.

VIII. LEGALIOS MUZIKOS, FILMŲ IR KITOS PLATFORMOS

Šiandien nebereikia laukti, kol iš užsienio grįžęs draugas padarys tavo mėgstamo atlikėjo naujo CD albumo kopiją. Muziką, filmus, knygas ir kitus kūrinius gali lengvai pasiekti legaliose internetinėse platformose, kuriose nesunku rasti įvairių kūrėjų darbų. Kad norimos medžiagos ieškoti būtų paprasčiau, sudarėme ilgą šių platformų sąrašą.

Platformos, kuriose gali legaliai klausytis muzikos:

- didžiausia vaizdo įrašų žiūrėjimo ir dalinimosi platforma „**Youtube**“;
- pasaulinė komercinė muzikos klausymosi internetu platforma „**Spotify**“;
- „Apple“ sukurta mediateka „**iTunes**“ OS X ir Microsoft Windows operacinėms sistemoms;
- garso įrašų dalinimosi socialinis tinklas „**Soundcloud**“;
- lietuviškos muzikos platforma „**Pakartot**“;
- muzikos klausymosi platforma ir internetinė muzikos parduotuvė „**Amazon Music**“;
- Prancūzijos internetinė muzikos transliacijos platforma „**Deezer**“;
- muzikos ir vaizdo transliacijų platforma „**Tidal**“;
- amerikiečių internetinės muzikos kompanijos „**Bandcamp**“ įkurta įrašų pardavimo platforma.

Jų yra ir daugiau!

Platformos, kuriose gali legaliai žiūrėti filmus:

- Lietuvos nacionalinio transliuotojo **mediateka**;
- „TV3“ serialai ir filmai internetu „**TV3 Play**“;
- viešai prieinama Lietuvos ir Europos kino kūrėjų filmų platforma „**Kino fondas**“;
- namų kino platforma „**ŽMONĖS Cinema**“;
- autorinio lietuvių **kino teatras** internete;
- Baltijos regiono **kino kūrėjų platforma**;
- didžiausia skaitmeninė palydovinė televizija Baltijos šalyse „**Home3**“;
- „**Telia**“ filmų nuoma;
- pasaulinė vaizdo transliavimo internetu platforma „**Netflix**“;
- žaidimų, muzikos, filmų, knygų internetinė parduotuvė „**Google Play**“;
- kino filmų transliuotojas ir platintojas „**Mubi**“;
- **kino festivaliuose** pristatytų filmų kolekcija;
- dokumentinių filmų transliavimo platforma „**GUIDEDOC**“;
- nepriklausomų kino kūrėjų iš viso pasaulio filmų kolekcija „**FilmDoo**“;
- nepriklausomų filmų platforma „**SnagFilms**“;
- restauruotų lietuviškų filmų ir videomeno platforma „**Sinemateka**“;
- dokumentinių kino filmų kino teatras internete „**Dafilms**“;
- eksperimentinių **filmų bendruomenė**;
- vaizdo įrašų dalinimosi socialinis tinklas, orientuotas į kūrybinių industrijų darbuotojus „**Vimeo**“.

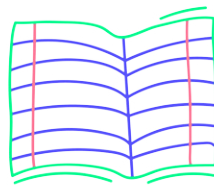
Platformos, kuriose gali legaliai skaityti knygas:

- elektroninė lietuviškų knygų parduotuvė „**Skaitykle.lt**“;
- elektroninių knygų parduotuvė „**Knygos.lt**“;
- **interaktyvi biblioteka**;
- lietuviška audio knygų platforma „**Audioknygos.lt**“;
- **15min.lt audio** knygų mediateka;
- lietuvių literatūros klasikos kūriniai „**Epaveldas**“ platformoje;
- nemokamų knygų, kursų ir filmų žiūrėjimo internetu platforma „**Open Culture**“;
- LRT audio knygų **mediateka**.

PAMOKŲ IDĖJOS

9.

2.

1.

6.

5.

8.

3.

7.

4.

1.

ASOCIACIJŲ SRAUTAS

Tema: autorių teisės ir mūsų įsitikinimai

TIKSLAS: peržvelgti savo turimus įsitikinimus apie autorių teises, įvadas į temą.

KOMPETENCIJOS: savęs pažinimas ir priėmimas, analizavimas, gebėjimas diskutuoti, išklau-syti kito nuomonę.

SKIRTA: 5–12 klasėms. Universalus metodas, kurį galima pritaikyti visiems dalykams.

LAIKAS: 5–15 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: popierius / lenta, rašiklis / kreida.

EIGA: pradedant kalbėti apie autorių teisių temą, svarbu pradėti nuo savo asmeninio santykio su šia tema: kokius įsitikinimus apie autorių teises turime. Atsižvelgdam į mokinių grupę¹, pa-sirinkite, ar metodą kiekvienas vykdysite individualiai, ar visa klasė kartu:

- **Individualiai:** 5 min. rašykite viską, kas asocijuojasi su žodžių junginiu „autorių teisės“. Ne-praleiskite nei vienos minties, kuri kilo. Baigę persiskaitykite savo asociacijas ir atkreipkite dėmesį į tai, kas kartojasi, kas nustebino, kokios temos buvo paminėtos. Pasidalinkite įžval-gomis su suolo draugu, 3–4 žm. grupėje ar su visa klase (priklausomai nuo mokinių skai-čiaus grupėje ir turimo laiko).
- **Visa klasė:** 7 min. ant lentos rašykite visas mokinių išsakomas asociacijas su žodžių jungi-niu „autorinės teisės“. Skatinkite nepraleisti nei vienos minties, kuri kilo. Po to persiskaityki-te visus žodžius, pastebėkite, kas kartojasi, kokios temos buvo paminėtos.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: svarbu apibendrinti išsakytas asociacijas, pastebėti, kokie įsitikini-mai, temos vyrauja. Aptarkite ir padiskutuokite, kodėl? Vėliau galima pereiti prie plano, kaip šią temą vystysite toliau.

PATARIMAI MOKYTOJUI: šį metodą galima naudoti kaip įvadą į autorių teisių temą. Svarbu atkreipti dėmesį į mokinių išsakytas asociacijas ir pagal tai įvertinti, kokie metodai būtų tin-kamiausi šios temos gvildenimui (pavyzdžiui: jeigu mokiniai mini nelegalias platformas, būtų vertinga gilintis į šį aspektą).

PASIŪLYMAI TĖSTINUMUI: rekomenduojama tokį asociacijų srautą surengti ir plačiau aptarus temą. Taip galėsite palyginti, kaip / ar pasikeitė turėti įsitikinimai šia tema.

¹ Individualiai atliekant užduotis, įprastai įsigilinama kur kas labiau. Reikėtų įvertinti, ar mokiniai yra tam pasirengę ir ar norės / galės vėliau dalintis tuo, ką užrašė.

2.

TAIP–NE?

Tema: I – VII pagrindinės taisyklės, kaip galiu naudoti kūrinius, taisyklės mokykloje

TIKSLAS: diskutuoti apie abejones keliančius teiginius autorių teisių tema.

KOMPETENCIJOS: gebėjimas diskutuoti, analizuoti, išklaudyti kito nuomonę, kritinis mąstymas.

SKIRTA: 5–12 klasėms (galima pritaikyti teiginių sudėtingumą kiekvienai klasei). Universalus metodas, galima priderinti teiginius prie mokomo dalyko arba pamokos temos.

LAIKAS: 25–45 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: lapas su užrašu TAIP, lapas su užrašu NE, lipni juostelė / kreida.

PASIRUOŠIMAS: sukurkite TAIP–NE skalę savo klasėje. Pirmiausia išstumdykite suolus ir kėdes, kad liktų laisva erdvė. Ant vienos sienos pakabinkite užrašą „TAIP“, ant prieš ją esančios – „NE“, o per vidurį nubrėžkite liniją (lipnia juostele, kreida ar pan.), kuri simbolizuos nulinę zoną, t. y., nei ne, nei taip. Kuo labiau sutiksime su perskaitomu teiginiu, tuo arčiau eikite prie užrašo „TAIP“. Ir atvirkščiai – kuo labiau nesutiksime, eikite arčiau užrašo „NE“. Jeigu nei sutinkate, nei nesutinkate – likite per vidurį.

EIGA: mokytojas ar vedantysis skaito teiginius, o mokiniai, priklausomai nuo to, ar pritaria, ar ne išgirstam teiginiui, atsistoja skalėje „taip–ne“. Kai visi dalyvaujantys pasirenka, kur atsistoti, vedantysis paprašo pateikti argumentus, kodėl vienas ar kitas atsistojo vienoje ar kitoje vietoje, ir vysto diskusiją. Jeigu mokiniai pakeičia nuomonę dėl klasės draugų išsakytų argumentų, jie gali judėti ir pakeisti skalėje užimamą vietą.

Siūlomi teiginiai, kuriuos drąsiai galite redaguoti, pildyti, sugalvoti savo:

- Savo reikmėms galiu naudoti viską, ką man pavyksta atsisiųsti iš interneto.
- Jeigu kūrinys yra prastos meninės vertės, aš jį galiu naudoti, kaip noriu, neatsiklausęs (-usi) autorių.
- Mokykloje galiu naudoti visus kūrinius (vadovėlius, knygas, filmus, muziką) kaip tik noriu, nes už tai nėra gaunamas pelnas.
- Mokykloje galiu naudoti visus iš nelegalių svetainių atsisiųstus kūrinius (vadovėlius, knygas, filmus, muziką) kaip tik noriu, nes už tai nėra gaunamas pelnas.
- Visada turiu nurodyti kūrinio autorius, net jei ir nusipirkčiau jo autorines teises.
- Šiek tiek pakeitus jau sukurtą kūrinį, jį galiu naudoti be autorinių teisių, nes jį sukūriau pats (pati).
- Nelegalus turinys yra tas, už kurį nereikia mokėti. Jeigu moki už turinį, tai reiškia, kad jis yra legalus.
- Ir t.t.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: galima dar kartą peržvelgti esminius autorių teisių aspektus ir diskusijos metu pastebėti, kurios iš jų dar kelia mokiniams abejonių, pasikartoti mokykloms galiojančias taisykles.

PATARIMAI MOKYTOJUI:

- Svarbu moderuoti diskusijas, kad vienas teiginys nebūtų aptariamas daugiau nei 10 min., nes gali išvarginti stovėjimas vienoje vietoje arba atsibosti pasikartojanti diskusija.
- Užbaigus veiklą, galite pasiūlyti mokiniams patiems užduoti teiginius. Taip atsakysite į visus klausimus ir mokiniai nebeturės abejonių autorių teisių tema.
- Galima teiginius pasirašyti iš anksto kartu su mokiniais. Paprašykite jų ant lapelio užrašyti situacijas, susijusias su autorių teisėmis, ir mokiniams kilusias abejones.

3.

REKLAMA

Tema: I. Pagrindinės taisyklės

TIKSLAS: atkreipti dėmesį į visuomenėje svarbią temą – autorių teises – bei mokytis analizuoti audiovizualinę mediją.

KOMPETENCIJOS: kūrybiškumas, rašymas, medijų ir skaitmeninis raštingumas, gebėjimas analizuoti, gebėjimai diskutuoti bei išklausti kito nuomonę.

SKIRTA: 7–11 klasėms. Universalus metodas, kuris padeda pradėti pokalbį apie autorių teisių temą.

LAIKAS: reklamos peržiūrėjimui ir aptarimui (15–30 min.), visiškam reklamos sukūrimui (4–10 val.)

REIKALINGOS PRIEMONĖS: projektorius, internetas, kompiuteris, garso kolonėlės.

EIGA: peržiūrėkite 2015 metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos reklamą, kuria kviešta gerbti kūrėjus ir jų kūrinius įsigyti legaliais būdais:

<https://www.youtube.com/watch?v=S04ZUtyLGPU>

Aptarkite reklamą klasėje atsakydami į šiuos klausimus:

1. Kaip vertinate šią reklamą: ar jums ji patiko? Įvardinkite tiksliai, kas patiko, o kas – ne?
2. Kaip manote, ką šia reklama norėjo pasakyti jos kūrėjai?
3. Kodėl šią reklamą užsakė LR kultūros ministerija?
4. Ką ši reklama pasako apie autorių teises? Ar būtent šiuos temos aspektus labiausiai reikia pabrėžti visuomenei? Kokius?
5. Kaip manote, ar pagrindinė šios reklamos mintis yra suprantama kiekvienam jos žiūrovui?
6. Jeigu galėtumėte ką nors pakeisti šioje reklamoje, ką keistumėte?

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: apibendrinant svarbu pabrėžti autorių teisių problematikos svarbą mūsų visuomenėje, pakviesti visus mąstyti apie šią temą ir atkreipti į ją dėmesį kasdieniame gyvenime.

PATARIMAI MOKYTOJUI: šis metodas gali būti naudojamas kaip įžanga į temą, nes jo eigoje (pavyzdžiui, aptariant ketvirtą klausimą) galima kartu aiškintis, kas yra autorių teisės ir kodėl svarbu apie jas šnekėti.

PASIŪLYMAI TĘSTINUMUI: sukurkite savo socialinę reklamą autorių teisių tema! Kuriant jos idėją, scenarijų įkvėpimo galite semtis iš atsakymų į 3–5 klausimus. Apie reklamų kūrimą daugiau sužinoti galite peržiūrėję šiai temai skirtas projekto „Dideli maži ekranai“ vaizdo pamokas. Jas rasite adresu <https://www.didelimaziekrantai.lt/vaizdo-pamokos>

4.

IŠSPRĘSK SITUACIJĄ

Tema: I–VII. pagrindinės taisyklės, kaip galiu naudoti kūrinis, taisyklės mokykloje

TIKSLAS: praktiškai panagrinėti kasdienybėje (ir ne tik) pastebimas situacijas, susijusias su autorinėmis teisėmis.

KOMPETENCIJOS: gebėjimas diskutuoti, analizuoti, išklaudyti kito nuomonę, kritinis mąstymas.

SKIRTA: 9–12 klasėms (teiginių sudėtingumą galima pritaikyti atsižvelgiant į kiekvieną klasę). Universalus metodas, kurį galima pritaikyti visiems dėstomiems dalykams.

LAIKAS: 45 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS:

Iš rekomenduojamų situacijų sąrašo išsirinkite tas, kurias nagrinėsite pamokoje. Situacijas galite atsisiųsti paspaudę **šią nuorodą**. Skaidrių užrašuose (angl. *notes*) rasite teisingus atsakymus.

Pamokos metu situacijas mokiniams galite rodyti per projektorius, medžiagą išspausdinti arba pateikti skaitmenine versija, jei mokinių grupės turi prieigą prie technologijų.

EIGA: Iš prieduose pateikiamų situacijų sąrašo išsirinkite jūsų dėstomam dalykui aktualiausias situacijas (4–6) ir susiskirstykite į grupes po 4–5 mokinius. Per 15–20 min., diskutuodami grupėse, atsakykite į pasirinktų situacijų klausimus. Tada kiekvieną grupę iš eilės kvieskite pristatyti atsakymus (viena grupelė pristato vieną situaciją). Padiskutuokite, ar visi pritariate pasiūlymams.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: rekomenduojami klausimai:

- Kaip sekėsi spręsti duotas situacijas?
- Kuri iš jų pasirodė sudėtingiausia? Kodėl?
- Galbūt buvo tokių situacijų, apie kurių sąsają su autorių teisėmis net nebūtumėte pagalvoję? Įvardinkite jas.
- Kokių dar kasdinių situacijų, susijusių su autorių teisėmis, prisiminėte? Pasidalinkite situacija ir savo nuomone, kaip ją reikėtų spręsti.

PATARIMAI MOKYTOJUI: siūlomas situacijas galite labiau pritaikyti prie jūsų kasdienio mokyklos ir jos bendruomenės gyvenimo.

PASIŪLYMAI TĘSTINUMUI: galite pristatyti kelias situacijas kaip pavyzdžius, o po to skirti užduotį mokiniams patiems surasti autorių teisių situacijas, susijusias su jūsų dėstomu dalyku. Paprašykite mokinių pristatyti atradimus visai klasei ir kartu juos aptarkite.

5.

ŽMONĖS KŪRYBINIAME PROCESU

Tema: profesijos industrijose, kurios dažnai kenčia nuo piratavimo

TIKSLAS: supažindinti su įvairiomis kino / muzikos / teatro / knygų leidybos sričių profesijomis. Taip plėsite profesinį akiratį ir tuo pat metu skatinsite suvokimą, jog filmai / dainos / spektakliai / knygos yra žmonių darbo rezultatas. Tam, kad kūriniai būtų sukurti, prie jų prisideda daug skirtingų specialybių žmonių, todėl galutiniai produktai negali būti nemokami.

KOMPETENCIJOS: medijų raštingumas, kritinis mąstymas, kūrybiškumas, bendradarbiavimas, gebėjimas diskutuoti, išklausyti kito nuomonę.

SKIRTA: 9–11 klasėms. Tinka pilietinio ugdymo, etikos, lietuvių ir užsienio kalbų, meno (teatro, dailės, muzikos) pamokoms.

LAIKAS: užduoties pristatymas (10 min.) + moksleivių pasiruošimas namuose + pristatymas ir aptarimas klasėje (45 min.)

REIKALINGOS PRIEMONĖS: kompiuteris, projektorius, garso kolonėlės.

EIGA: mokiniai pasiskirsto ar yra paskirstomi į grupes po 3–4 mokinius. Kiekviena grupė išsirenka arba burtų keliu gauna po vieną jūsų pamokoje tiriamos (kino aikštelės / knygų leidybos / muzikos / teatro ir pan.) temos departamentą / pareigybę. Pavyzdžiui, nagrinėjant kino temą galima skirstyti į gamybos, apšvietimo, rekvizitų, technikos, kostiumų, garso, dailės, lokacijų, specialiųjų efektų ir pan. departamentus.

Grupės namų darbas – pasiruošti pristatymą (su skaidrėmis, vaizdo įrašų pavyzdžiais) apie paskirtą departamentą / pareigybę (trukmė 5–7 min.) atsakant į šiuos klausimus:

- Kokios yra viso departamento atsakomybės?
- Kiek ir kokių specialybių žmonių jame dirba? Kas yra departamento viršininkas (-ė)?
- Kokios yra kiekvieno darbuotojo atsakomybės jame dirbant?
- Pavyzdžių, kaip atrodo šio departamento darbo vieta, kasdienės užduotys, pateikimas.

Pamokos metu kiekviena grupė pristato savo departamentą / pareigybę ir atsako į klasės draugų klausimus (jei tokių yra). Mokiniais pristačius, visi kartu pabandykite suskaičiuoti, kiek žmonių dirba kurdami vieną filmą / dainą / knygą / spektaklį.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: rekomenduojami klausimai:

- Ką naujo šiandien sužinojote?
- Kas labiausiai nustebino klausant pristatymų?
- Kokiam iš departamentų ar pareigybių įsivaizduojate save dirbantį (-čią)? Kodėl pasirinktumėte būtent šį (šią)?

Moksleiviai turėtų suprasti, jog prie bet kokio kūrinio dirba daugybė žmonių, todėl jis negali būti nemokamas, o žiūrėdami kūrinį nelegaliai jie negerbia tą kūrinį kūrusių žmonių darbo. Taip pat moksleiviai susipažindinami su labai įvairiomis profesijomis ir tai gali jiems padėti apsispręsti, kokią profesiją norės rinktis ateityje.

PATARIMAI MOKYTOJUI: galima pasiruošti informacijos apie departamentus / pareigybes, kad pamokos metu būtų galima papildyti moksleivių pristatymus. Tačiau tai nėra būtina – šio metodo tikslas nėra kuo daugiau ir kuo tiksliau sužinoti apie vieną ar kitą pareigybę.

PASIŪLYMAI TĘSTINUMUI: galima surengti susitikimą su vienu iš jūsų nagrinėjamoje industrijoje dirbančiu asmeniu, kad šis išsamiau papasakotų apie savo darbą. Taip pat galite pasinaudoti surinktomis žiniomis apie skirtingas profesijas ir jas pritaikyti kuriant spektaklį / filmą / muziką pasiskirstant vaidmenimis kūrybos procese.

PRIEŠ KURIANT FILMĄ

Tema: II. Kam taikomos (ir kam netaikomos) autorių teisės?

TIKSLAS: pažvelgti į kino industrijos virtuvę iš vidaus bei pritaikyti žinias apie autorių teisių (ne)taikymą.

KOMPETENCIJOS: medijų raštingumas, gautų žinių pritaikymas praktikoje, kūrybiškumas, gebėjimas analizuoti, kritinis mąstymas, bendradarbiavimas: gebėjimas diskutuoti, išklaudyti kito nuomonę bei susitarti.

SKIRTA: 6–12 klasėms. Universalus, visiems dalykams (pilietinio ugdymo, dailės, fotografijos, literatūros, kino pamokoms) pritaikomas metodas, kurį galima pritaikyti specialiai pamokai koreguojant filme naudojamų kūrinių sąrašą.

LAIKAS: 35–45 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: kūrinių sąrašo kopija kiekvienai grupei, rašiklis.

EIGA: pasiskirstykite į grupes po 3–4 ir įsivaizduokite, kad esate filmo kūrėjai. Jūs kuriate filmą, kuriame norite panaudoti visus žemiau išvardintus kūrinius:

- Fotografija iš ciklo „Pantomima“, 1968 m., kurioje vaizduojami mimai G. Mackevičius ir N. Storyk. (aut. V. Luckus);
- Daina „Lėk gervė, lėk gervėlė“ (žodžiai ir muzika lietuvių liaudies, ją atliks jūsų filmo aktoriai);
- Daina „Trys milijonai“ (žodžiai M. Mikutavičiaus, muzika A. Kauklio, M. Narbuto, D. Vaičiulio ir M. Mikutavičiaus), 2004;
- Lietuvos vėliava;
- 6 s trukmės ištrauka iš filmo „Star Wars“ (liet. – *Žvaigždžių karai*), 1977 m.;
- Paveikslas „Ramybė“ (aut. M. K. Čiurlionis);
- Daina „Pavasaris“ (žodžiai ir muzika grupės „Abudu“), 2015;
- Vieno iš jūsų padaryta nuotrauka, kurioje matosi jums nepažįstamų žmonių veidai;
- Lietuvos himnas (žodžiai ir muzika V. Kudirkos), 1898;
- Ištrauka iš knygos „Pietinia kronikos“ (autorius R. Kmita), 2018.

Kūrinių sąrašą, kurį galite išspausdinti ar rodyti per projektorį mokiniams rasite Priede Nr. 2.

Ruošiantis filmo kūrimui ir dėliojantis darbus, jums iškilo klausimas, ar visus kūrinius galite legaliai naudoti savo filme. Padiskutuokite ir suskirstykite nurodytus kūrinius į du sąrašus: vienam surašykite tuos kūrinius, kuriuos galėsite naudoti be autorių leidimo, antrame – tuos, dėl kurių prieš naudojimą prireiks atsiklausti autorių. Tam turite 10 min.

Užbaigus užduotį, garsiai perskaitykite sąrašus ir palyginkite, ar jie sutampa.

Padiskutavę ir dar kartą peržvelgę autorių teisių informaciją (*II. Kam taikomos (ir kam netaikomos) autorių teisės?*), sudarykite vieną baigtinį klasės sąrašą.

Aptarkite ką tik įvykusį procesą atsakydami į šiuos klausimus:

1. Kuriuos kūrinius jums buvo lengviausia įrašyti į vieną ar kitą sąrašą? Kaip manote, kodėl?
2. Dėl kurių kūrinių abejojote labiausiai? Kaip manote, kodėl?
3. Jeigu jūsų kuriamą filmą rodytumėte tik savo draugams, ar reikėtų atkreipti dėmesį į naudojamų kūrinių autorių teises? O jeigu keltumėte į *youtube* platformą?
4. Ar esate matę, kad filmuose būtų naudojami kitų sukurti kūriniai? Jei taip, pasidalinkite, ką ir kokiuose filmuose. Kaip manote, ar jūsų matytų filmų kūrėjai turėjo atsiklausti kūrinių autorių prieš juos naudodami savo filmuose?
5. *Kaip manote, kokią istoriją galėtų pasakoti šis filmas, jei jame panaudotumėte visus šiuos dešimt kūrinių?

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: reflektuojant įvykusį procesą svarbu paminėti, kad daugelio industrijų atstovai su autorių teisių klausimu susiduria įvairiose situacijose. Mes, kino vartotojai, žiūrėdami galutinį kūrinį, t. y., filmą, galime ir nepastebėti, kiek darbo ir žmonių reikia norint legaliai jį sukurti. Tačiau filmą galime žiūrėti ir kitaip, neįsijaučiant į pasakojamą istoriją, tačiau analizuojant: pastebint, kiek prireikė darbo konkrečiai scenai sukurti.

PATARIMAI MOKYTOJUI: labai svarbi šio metodo dalis yra refleksija, kuri gali padėti mokiniams surasti sąsajų tarp ką tik atliktos užduoties ir kasdienybėje atliekamų sprendimų, vartojamų kūrinių. Jeigu sunku tokį aptarimą daryti su visa klase, galima padiskutuoti mažose grupelėse, kurios sudarinėjo sąrašus. Tokiu atveju paprašykite mokinių aptarti, kaip vertina grupelėje vykusį procesą.

PASIŪLYMAI TĖSTINUMUI:

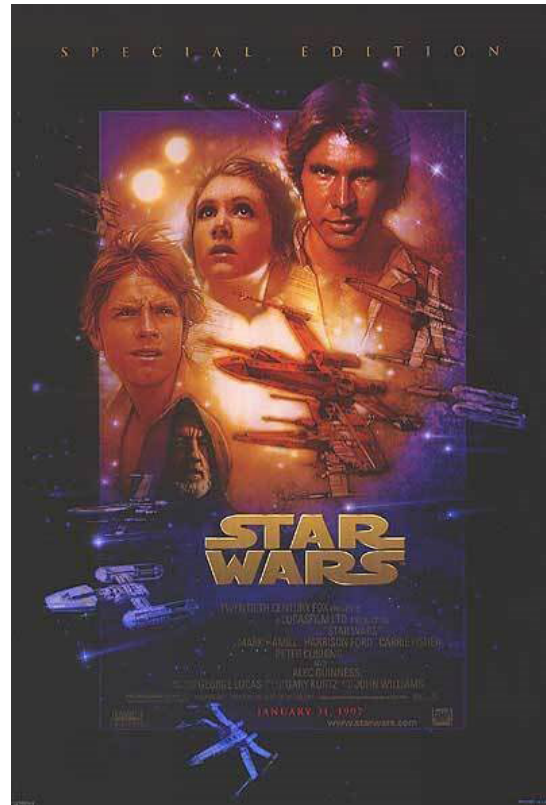
- *Galima plėsti ketvirtąją refleksijos klausimą:* skirti užduotį savarankiškai namuose panagrinėti filmo ištrauką ir joje išrinkti naudotus kitų kūrinius (naudojamą garso takelį, rodomus paveikslus, atvaizdus ant marškinėlių ar kita).
- *Galima plėsti penktąją refleksijos klausimą:* skirti užduotį parašyti trumpametražio filmo scenarijų apgalvojant scenas, dialogus, lokacijas, reikalingas priemones. Turint laiko, galima pamėginti filmą nufilmuoti bei sumontuoti.

- Fotografija iš ciklo „Pantomima“, 1968 m., kurioje vaizduojami mimai G. Mackevičius ir N. Storyk. (aut. V. Luckus);
- Daina „Lėk gervė, lėk gervelė“ (žodžiai ir muzika lietuvių liaudies, ją atliks jūsų filmo aktoriai);
- Daina „Trys milijonai“ (žodžiai M. Mikutavičiaus, muzika A. Kauklio, M. Narbuto, D. Vaičiulio ir M. Mikutavičiaus), 2004;
<https://www.youtube.com/watch?v=upucEgwjJs>

- Paveikslas „Ramybė“ (aut. M. K. Čiurlionis);

- 6 s trukmės ištrauka iš filmo „Star Wars“ (liet. – *Žvaigždžių karai*), 1977 m.;
- Daina „Pavasaris“ (žodžiai ir muzika grupės „Abudu“), 2015;
<https://www.youtube.com/watch?v=MOLxkuFMAYA>
- Vieno iš jūsų padaryta nuotrauka, kurioje matosi jums nepažįstamų žmonių veidai;
- Lietuvos himnas (žodžiai ir muzika V. Kudirkos), 1898;
- Ištrauka iš knygos „Pietinia kronikos“ (autorius R. Kmita), 2018.

ATSAKYK KŪRĖJUI

Tema: III. Esu autorius – ką turėčiau žinoti?

TIKSLAS: pasigilinti į autorių teises iš kūrėjų perspektyvos ir mokytis pritaikyti perskaitytą informaciją.

KOMPETENCIJOS: komunikavimo kompetencija, teksto suvokimo gebėjimai, kūrybiškumas, gebėjimas analizuoti, diskutuoti bei išklausti kito nuomonę.

SKIRTA: 7–10 klasėms. Skirtas lietuvių kalbos ir literatūros arba užsienio kalbų (jei išversite žinutę) pamokoms.

LAIKAS: 10–20 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: išspausdinta teksto žinutė (Priedas Nr.3), kad kiekvienas ją galėtų persiskaityti ir turėti prieš akis; popierius ir rašiklis.

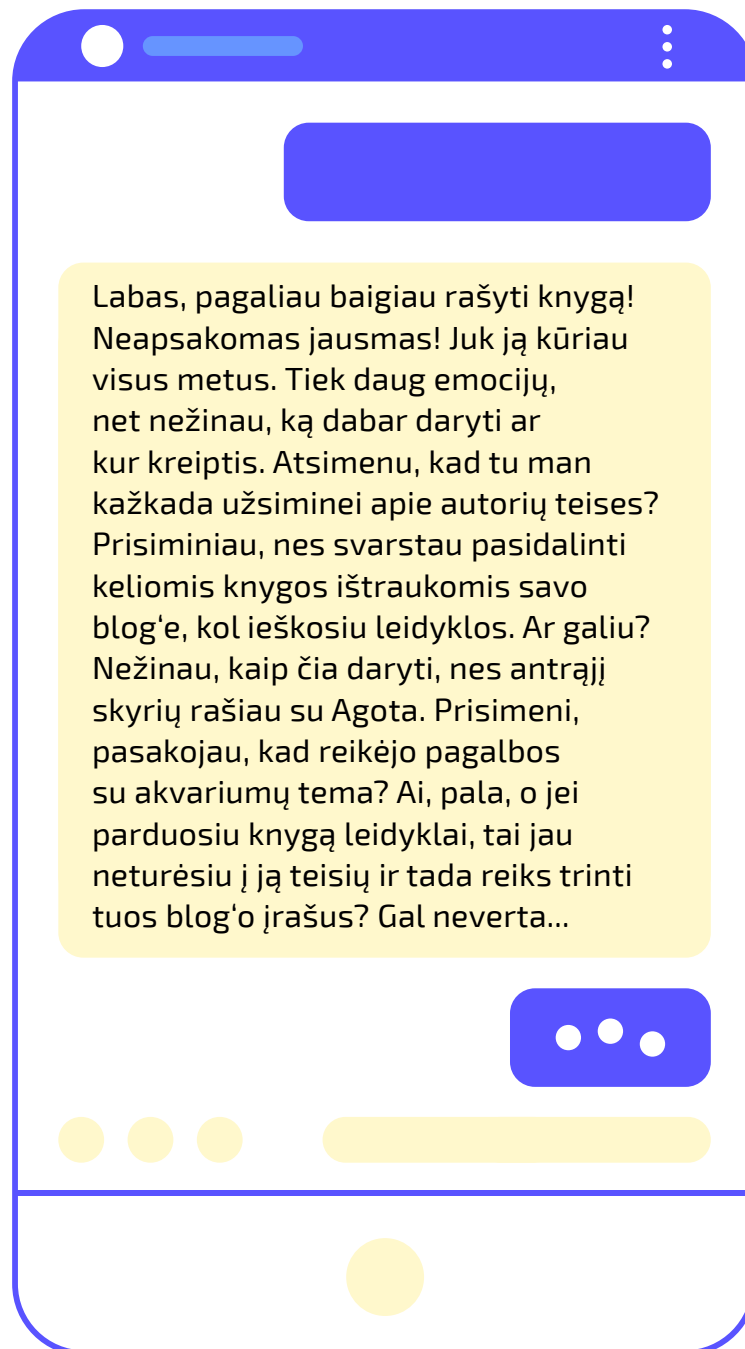
EIGA: tavo geras draugas Konstantinas ką tik parašė knygą! Pasiskaitykite III. Esu autorius – ką turėčiau žinoti? skyrių ir atrašykite į jo žinutę:

Labas, pagaliau baigiau rašyti knygą! Neapsakomas jausmas! Juk ją kūriau visus metus. Tiek daug emocijų, net nežinau, ką dabar daryti ar kur kreiptis. Atsimenu, kad tu man kažkada užsiminei apie autorių teises? Prisiminiau, nes svarstau pasidalinti keliomis knygos ištraukomis savo blog'e, kol ieškosiu leidyklos. Ar galiu? Nežinau, kaip čia daryti, nes antrąjį skyrių rašiau su Agota. Prisimeni, pasakojau, kad reikėjo pagalbos su akvariumų tema? Ai, pala, o jei paroduosiu knygą leidyklai, tai jau neturėsiu į ją teisių ir tada reiks trinti tuos blog'o įrašus? Gal neverta...

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: visiems parašius atsakymus, galite paprašyti kelių mokinių perskaityti savo atsakymus garsiai ir tada kartu aptarti, ką būtų svarbu, o ko nereikėtų minėti atsakyme.

PATARIMAI MOKYTOJUI: mokiniams skaitant savo parašytas žinutes svarbu paskatinti, kad tie, kurie parašė skirtingus atsakymų variantus, pasidalintų savo tekstais (arba mokytojas gali pateikti kontrastingų idėjų), kad išsivystytų gilesnė diskusija.

PASIŪLYMAI TĖSTINUMUI: galite užvesti diskusiją apie jaunus kūrėjus: paminėkite, kad rašyti knygas ar kurti muziką galima ir besimokant mokykloje. Pavyzdžiui, žinoma jaunosios kartos dramaturgė Teklė Kavtaradzė parašė savo pirmąją knygą (*Nespalvota*, 2006) būdama penkiolikos, o dabar rašo scenarijus filmams ir spektakliams. Paprašykite pasidalinti ar paieškoti šių laikų jaunųjų rašytojų, muzikos kūrėjų pavyzdžių.

LEIDIMAS

Tema: IV. Noriu panaudoti kūrinį – kaip gauti leidimą?

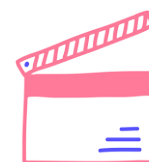
TIKSLAS: supažindinti mokinius su leidimo naudoti kitų kūrinius gavimo procesu.

KOMPETENCIJOS: komunikavimo, teksto suvokimo gebėjimai, kūrybiškumas, medijų raštingumas.

SKIRTA: 10–12 klasėms. Pilietinio ugdymo, lietuvių kalbos ir literatūros, užsienio kalbų, menų (muzikos, dailės, teatro, fotografijos ir kt.) pamokoms.

LAIKAS: užduoties pristatymas (10 min.) + moksleivių pasiruošimas namuose + pristatymas ir aptarimas klasėje (45 min.)

REIKALINGOS PRIEMONĖS: išmanieji telefonai ar fotoaparatai filmavimui, išmanusis telefonas ar kompiuteris montavimui bei leidimo prašymui; klasėje: kompiuteris, garso kolonėlės ir projektorius.

EIGA: mokiniai pasiskirsto ar yra paskirstomi į grupes po 3–4. Užduotis: sukurti trumpametražį filmą (~1 min. trukmės) pagal kokio nors gyvo poeto eilėraštį. Prieš pradėdami kurti, mokiniai turi gauti to poeto raštišką sutikimą (turi patys susirasti, kokios formos sutartį su autoriumi turi pasirašyti). Filme taip pat reikia panaudoti muzikos (bent šiek tiek), kurios sutikimą naudojimui mokiniai irgi turėtų gauti iš autoriaus (mokiniai turėtų patys susirasti, kokios formos sutartį su autoriumi reikia pasirašyti).

Mokiniai filmuoti, montuoti gali ir su išmaniaisiais telefonais; galima visą filmą nufilmuoti ir vienu kadru (nufilmavus reikiamą kadrą, paspausti pauzę, o ne „stop“ mygtuką, ir taip filmuoti toliau).

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: rekomenduojami klausimai:

- Kaip sekėsi atlikti šią užduotį? Ar esate patenkinti rezultatu? Kodėl?
- Papasakokite, kaip sekėsi gauti raštišką autorių sutikimą? Kiek laiko užtrukote? Kaip jautėtės prašydami leidimo naudoti jų kūrinius?
- Su kokiais sunkumais susidūrėte užduoties atlikimo metu? Kaip juos sprendėte?
- Kuri užduoties atlikimo dalis jums buvo įsimintiniausia?

PATARIMAI MOKYTOJUI: pasiūlykite mokiniams pasistengti ne pažodžiui atkartoti eilėraštį, o pabandyti sukurti filmą, kuris perteiktų eilėraščio emociją, nuotaiką, mintį – kadrai turėtų būti labiau simboliniai nei eilėraščio iliustracija.

Užduotį galite koreguoti atsižvelgdami į ugdomą dalyką. Muzikos pamokoje galite kurti muzikinius klipus ir prašyti dainų autorių leidimų leisti naudoti jų muziką savo kuriamame vaizdo klipe ir t. t.

Su mokiniais galima pasidalinti montažo gidu ir patarimais prieš filmuojant:

(<https://vimeo.com/407918249>; <https://vimeo.com/408806019>)

PASIŪLYMAI TĘSTINUMUI: Iš mokinių darbų galite surengti mokinių parodą arba pasidalinti sukurtais darbais su autoriais, kurie leido naudoti savo kūrinį. Galima pasikviesti vieną iš poetų į filmų peržiūrą, po kurios galėtumėte pasikalbėti gyvai apie jo patirtį su autorių teisėmis. Taip pat galima pratęsti užduotį aptariant, ką turėtų mokiniai padaryti, jei norėtų apginti šio savo kūrinio teises (1 – gal jį reikia kur nors užregistruoti?; 2 – jei kas nors norėtų juo naudotis, kokią sutartį reikėtų pasirašyti?; 3 – kur kreiptis, jei atrodo, kad kūrinys naudojamas nelegaliai?, ir pan.).

PERDAINUOTOS DAINOS

Tema: IV. Noriu panaudoti kūrinį – kaip gauti leidimą?

TIKSLAS: pasigilinti į muzikos autorių teises, išsiaiškinti dainų perdainavimo ir vogimo niuansus.

KOMPETENCIJOS: kritinis mąstymas, teksto suvokimo gebėjimai, gebėjimai analizuoti, diskutuoti bei išklaustyti kito nuomonę.

SKIRTA: 5–8 klasėms. Skirtas muzikos, istorijos, lietuvių kalbos ir literatūros arba anglų kalbos pamokoms.

LAIKAS: 20–45 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: garso imtuvai, atspausdinti dainų tekstai, jei pasirinktumėte juos versti.

EIGA: paklauskite trijų dainų:

- Bob Dylan „Knockin' On Heaven's Door“
<https://www.youtube.com/watch?v=rm9coqlk8fY>
- Guns N' Roses „Knockin' On Heaven's Door“
<https://www.youtube.com/watch?v=f80HybVhQwc>
- Keistuolių teatras „Tuk tuk tuk į medį tris kartus“,
<https://www.youtube.com/watch?v=PthLrBedKeo>

Perklausę atsakykite į klausimus:

1. Kuo panašios ir kuo tarpusavyje skiriasi šios dainos?
2. Kas yra šių dainų autoriai?
3. Palyginkite Bob Dylan ir Keistuolių dainų tekstus – ar šių dainų tema yra ta pati? Apie ką jos?
4. Ką turėjo padaryti Guns N' Roses ir Keistuolių teatras, kad galėtų išleisti šių dainų įrašus?
5. Ką manote apie dainų perdainavimus (angl. – covers)? Ar kitas daininkas gali atlikti kūrinį geriau už jo kūrėją?

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: visą su kūrinio panaudojimu susijusią informaciją galite rasti skyriuje IV. Noriu panaudoti kūrinį – kaip gauti leidimą?

Šias tris dainas galite aptarti atsižvelgdami į vedamą pamoką:

- Muzikos pamokoje daugiau gilintis į dainų autorystę, perdainavimą, trijų duotų pavyzdžių skirtingą stilistiką ir pan.
- Anglų kalbos pamokoje daugiau laiko praleisti skaitant ir nagrinėjant angliškų tekstus, gilinantį į dainos kontekstą ir kultūrinę reikšmę.
- Istorijos ar lietuvių k. Ir literatūros pamokose kalbėti apie lietuviškąją dainą ir jos tekstą bei kontekstą.

PATARIMAI MOKYTOJUI: jei trūksta laiko iki galo atlikti šiai užduočiai, galima klausyti dainų ištraukas. Taip pat, norint atsakyti į trečiąjį aptarimo klausimą, galima išsiversti tik dainų tekstų ištraukas, o ne pilnus tekstus.

PASIŪLYMAI TĘSTINUMUI: galima atkreipti dėmesį, kad Lietuvoje „vogti dainas“ ar jas perdainuoti sovietmečiu buvo kultūrinis reiškinys. Taip pat galima pasigilinti į Vilniaus brodo fenomeną: kodėl buvo norėta rengtis, vadinti erdves ir groti kaip vakariečiams.

10.

ELEKTRONINĖ KLASĖS (KŪRYBINIŲ) DARBŲ KNYGA

Tema IV, V. Kaip gauti kūrinių panaudojimo leidimą ir kaip galia naudoti kitų kūrinius?

TIKSLAS: suvokti ir praktiškai išmėginti, kaip galima panaudoti kitų žmonių darbus savo tikslams, suvokti, jog privalu gauti darbo kūrėjo leidimą arba licenciją, leidžiančią naudoti kūrinius.

KOMPETENCIJOS: komunikavimas, bendradarbiavimas, kūrybiškumas, medijų raštingumas, strateginis, kritinis mąstymas, lyderystė, teksto suvokimas, argumentavimas.

SKIRTA: 6-12 klasėms. Visiems dalykams, klasės valandėlei. Gali būti naudojamas pabaigus temą arba temų bloką.

LAIKAS: 45 min.–1,5 val. (galima atsisakyti vienos darbo dalies, pvz., el. klasės kūrybinių darbų knygos idėjų pristatymo bendrakaišiams, įtikinimo leisti panaudoti (kūrybinį) darbą el. knygoje (albume) ir iškart pereiti prie praktinės dalies – kūrinių panaudojimo leidimo gavimo ir kūrinių panaudojimo knygos sukūrimui. Galimi ir kiti variantai, pvz., pateikti tik knygos idėją, gauti tik sutikimo panaudoti kūrinius raštą ir pan. Nuo to priklausys užduoties trukmė.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: kompiuteris (telefonas, fotoaparatas), internetas, iš anksto atsiųsti mokinių darbai (darbų nuotraukos, vaizdo ar garso įrašai ir pan.), sutikimo forma (Priedas Nr. 4), kad leidžiama naudotis kūriniais (nebūtina; gali būti sukurta čia pat – kaip papildoma užsiėmimo užduotis).

EIGA:

1. Susiskirstykite į grupes po 3–4 ir įsivaizduokite, jog esate savo klasės (kūrybinių) darbų elektroninės knygos kūrėjai (bendraautorai).
2. Grupėje apgalvokite knygos idėją ir viziją, knygos struktūrą, taip pat kokią elektroninės knygos versiją (interneto platformą) naudosite, kam bus skirta knyga, kur skelbsite savo darbą, kam jis bus prieinamas, ar atviras visiems interneto vartotojams.
3. Jūsų kuriamai elektronei (kūrybinių) darbų knygai, be abejo, prireiks jūsų bendrakaišių (kūrybinių) darbų, todėl jums reikės ne tik prisiminti (pasidomėti), kas yra autorių teisės ir kam jos taikomos (Ii Kam taikoma / netaikoma), bet ir klasės draugams pristatyti savo kuriamos elektroninės knygos idėją, įtikinti klasės draugus leisti jų kūrinius (darbus) panaudoti jūsų kuriamoje knygoje (albume).
- 3.1. Apgalvokite, kaip atrodys Jūsų sukurto knygos idėjos pristatymas klasės draugams? Galbūt sukursite filmuką, „PowerPoint“ skaidres ar kt.? Kokius kūrinius naudosite knygos idėjos pristatymui? Ar jūsų pristatyme skambės muzika? Ar pristatyme bus naudojami paveikslėliai / nuotraukos iš interneto? Tokiu atveju prireiks prisiminti, kokius vaizdus iš interneto galite naudoti, pasitikslinti legalios muzikos parsisiuntimo platformas (VIII Legalios muzikos, filmų, kt. platformos). Apgalvokite, padiskutuokite (pasirašykite), įtikinimo kalbą, kuri klasės draugus įtikins leisti jums naudoti jų kūrybinius darbus jūsų kuriamoje knygoje.
- 3.2. Iš klasės draugų (mokytojo (-s) rekomenduojamų) darbų atrinkite knygos idėją labiausiai atitinkančius darbus (tekstus, nuotraukas, vaizdo, garso įrašus), apmąstykite, pagal ką jie bus klasifikuojami jūsų knygoje (pvz., pagal temas, pagal atlikimo pobūdį ar pan.), ir įtikin-

kite klasės draugus leisti naudoti jų kūrinius jūsų kuriamoje elektroninėje (kūrybinių) darbų knygoje.

4. Įtikinę klasės draugus leisti jums naudoti jų (kūrybinius) darbus jūsų kuriamai el. knygai, gaukite raštišką kūrinio panaudojimo sutikimą (žinutę, el. laišką, pasirašytą sutartį, etc.). Jeigu planuojate pasirašyti sutartį, naudokitės pavyzdžiu / sukurkite savo sutarties, sutikimo formą ir tekstą, aptarkite kūrinių panaudojimo sąlygas (panaudojimo terminą: neterminuotas, baigtinis; užmokestį ir pan.).
5. Pradėkite kurti el. knygą (arba būsimos knygos idėją. Priklausomai nuo to, ar pristatote tam tikros temos knygą, ar visų metų, pusmečio veiklą), kurią ketinate pristatyti klasės draugams: išrinkite (sukurkite) knygos viršelį, pristatykite knygos turinį, pateikite išrinktus darbų pavyzdžius, nepamirškite įvardinti ir savęs – knygos autorių.
6. Apgalvokite knygos pristatymo galimybes.

Reflektuokite savo darbą:

- Kaip sekėsi kurti knygos idėją?
- Su kokiais sunkumais susidūrėte?
- Ar kilo klausimų dėl kūrinių panaudojimo galimybių? Jei taip, kokių? Kaip radote atsakymus?
- Ką supratote apie kūrinių panaudojimą ir autorių teises?
- Kuo ši praktika ir teorinės žinios jums pravers ateityje?
- Ką apie kūrinių panaudojimą jau žinojote anksčiau?
- Kokiomis patirtimis norėtumėte pasidalinti su klasės draugais?
- Kaip ši veikla paskatino žvelgti į kitų žmonių / savo paties darbo rezultatus?

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: atkreipti dėmesį į tai, kad kiekvienas darbas (kūrinys) turi to darbo (kūrinio) autorių, todėl yra svarbu, kad ne tik pagarbiai elgtumėmės su tuos darbus sukūrusiais žmonėmis, bet ir nevogtume jų darbų, gautume darbo (kūrinio) panaudojimo sutikimą.

PATARIMAI MOKYTOJUI: metodą vertėtų taikyti savo nuožiūra prieš tai išsikėlus sau papildomą darbo tikslą, pvz., kad mokiniai pasikartotų užbaigtos temos ar temų bloko medžiagą, geriau ją įsimintų ir kt. Metodą galima pritaikyti visoms pamokoms, lavinti įvairius mokinių įgūdžius pradedant argumentavimu, rašyba, baigiant menine darbo visumos pajauta, estetika. Labai svarbu atlikti refleksiją remiantis savo dalyko (temos) medžiaga, refleksijos klausimus galima pagal tai papildyti.

PASIŪLYMAI TĘSTINUMUI: galima sukomponuoti knygų bloką, parengti savotišką įvairių temų, veiklų konspektą, prisiminimų albumą ir pan. Galima sukurti knygos kūrimo projektą, per vieną pamoką sukurti knygos idėją, tą idėją pristatyti, o visus mokslo metus kurti pačią knygą, nuolat pildyti ir koreguoti, kol bus gautas galutinis knygos variantas.

N. B. dirbdami grupėse nepamirškite kiekvienam paskirti skirtingas funkcijas, kad darbas grupėse būtų produktyvesnis, o rezultatą pasiektumėte greičiau.

Metodą parengė Andželika Aleksandravičiūtė

SUTIKIMO RAŠTAS Dėl asmens nuotraukų, kūrinių naudojimo

Sutinku, kad el. knygos „Knygos pavadinimas“ autoriai neribotą laiką gali naudoti nuotraukas, klipus, vaizdo įrašų medžiagą, kur esu vienas arba su kitais asmenimis.

Medžiaga su mano atvaizdu ir ^(kokie?) _____ mano sukurti darbai gali būti skelbiami neribotą laiką ir internetinėje erdvėje, ir el. knygoje.

Sutinku dabar ir ateityje nereikalauti iš autorių jokio mokesčio už mano nuotraukų ir kūrinių publikavimą. Sutinku, kad mano vardas ir pavardė būtų minimi šalia nuotraukų ir mano kūrinių bei kitos vaizdinės medžiagos.

Vardas ir pavardė _____

Gimimo data _____

Gyvenamojo vieta _____

Telefonas _____

Elektroninis paštas _____

Parašas _____

PRIDEDAMAS PAVYZDYS: susitarimas dėl autorių teisių, asmens domenų teisių (SUTIKIMAS)

Aš, _____,

suteikiu visišką teisę ^(kam?) _____ publikuoti mano nuotraukas, kuriose esu atvaizduota (-s) visiškai arba fragmentiškai, spalvotai arba nespaltvotai. Taip pat suteikiu visišką teisę naudoti nuotraukas su mano atvaizdu parodose, reklamoje, spaudoje arba kitiems, LR įstatymams neprieštaraujantiems, tikslams. Aš atsisakau teisės koreguoti nuotraukas arba kišti į autoriaus teises publikuoti mano nuotraukas. Leidžiu atlikti mano nuotraukų (kitokios vaizdinės, garsinės medžiagos) korekciją, retušavimą, užtamsinimą, iškraipymą ir kitus vaizdo pakeitimus, naudoti optines iliuzijas, panaudotas kompozicijose galutinio nuotraukos varianto paruošimo metu.

Leidžiu neterminuotai naudoti mano kūrybinius darbus, kuriuos atlikau šiais mokslo metais.

Data _____

Darbo atlikėjo parašas _____

Adresas _____

(SUTIKIMAS)

Aš, _____,

suteikiu visišką teisę _____ publikuoti ir neribotam laikui naudoti mano tekstus ir kūrybinius darbus, kuriuos atlikau per šiuos mokslo metus ir pateikiau mokytojų. Už tai neprašau jokio mokesčio.

Data _____

Autoriaus parašas _____

Adresas _____

Tėvai (motina, tėvas) _____

11.

KŪRĖJAI KALBA

Tema: V. Kaip galiu naudoti kitų kūrinius?

TIKSLAS: gebėti atpažinti ir analizuoti autorių teisių pažeidimus.

KOMPETENCIJOS: komunikavimo, teksto suvokimo gebėjimai, kūrybiškumas, medijų raštingumas, gebėjimas diskutuoti, analizuoti ir išklaudyti kito nuomonę.

SKIRTA: 10–12 klasėms. Universalus metodas, nes galima parinkti nagrinėjamą sritį pagal dėstomą dalyką.

LAIKAS: 45 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: išspausdinti tekstai arba planšetės, kompiuteriai tekstų skaitymui.

Eiga: namuose ar klasėje mokiniai perskaito straipsnius, pasakojančius apie autorių teisių konfliktus, nepalankiai kūrėjui susiklosčiusias situacijas. Tokių situacijų yra daug: šia tema yra pasisakęs ne vienas kūrėjas, tad straipsnių rasite nemažai. Kelios rekomendacijos:

Kalbų (ir ne tik) pamokoms – **rašytoja V. Rykštaitė apie patirtus nuostolius**. (Šis straipsnis šiek tiek išsamesnis, todėl jį galima būtų naudoti ir kitose pamokose aptariant autorių teisių situaciją Lietuvoje)

Muzikos pamokai – **M. Mikutavičiaus dainos panaudojimas politiniame klipe**.

Gamtos mokslų pamokai – **Kodėl prof. V. Šikšniui nebuvo skirta Nobelio premija?** (Šis straipsnis nėra konkrečiai apie autorių teisių pažeidimą, bet svarbus bandant suprasti, kaip gamtos mokslų srityje yra patentuojami atradimai ir priskiriami laimėjimai, kokia slydi riba kartais egzistuoja).

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: rekomendaciniai klausimai:

- Kokios mintys kyla perskaičius straipsnį?
- Ar buvote girdėję apie autorių teisių konfliktus ar pažeidimus anksčiau?
- Kaip manote, kodėl taip nutiko?
- Kaip galima būtų išvengti tokių situacijų? Ką reikėtų daryti ar keisti?
- Ką jūs asmeniškai galite padaryti kasdien, kad būtų kuo mažiau tokių konfliktinių situacijų ir pažeidimų?

PATARIMAI MOKYTOJUI: drąsiai rinkitės jūsų dalykui aktualią situaciją ir jai aptarti pritaikykite rekomendacinius klausimus. Nevenkite ir iki galo neišspręstų dilemų (pavyzdžiui, kas iš tiesų išrado elektros lemputę), nes jos gali užvesti įdomias diskusijas, paskatinti mokinius kritiškai mąstyti.

PASIŪLYMAI TĖSTINUMUI: galite skirti mokiniams užduotį – patiems paieškoti įvykusių konfliktų, susijusių su autorių teisėmis, ir juos pristatyti. Čia būtų svarbu apsibrėžti, kokią temą (muziką, literatūrą, gamtos mokslus ar pan.) nagrinėsite, kad būtų paprasčiau ieškoti.

12.

INSTAGRAM ĮRAŠAS

Tema: VI. Autorių teisių organizacijos

TIKSLAS: susipažinti su autorių teisių organizacijų veikla.

KOMPETENCIJOS: komunikavimo kompetencija, teksto suvokimo gebėjimai, kūrybiškumas, medijų raštingumas.

SKIRTA: 9–12 klasėms. Menų (dailės, muzikos, kino, fotografijos ir pan.) pamokoms.

LAIKAS: 45–90 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: prieiga prie kompiuterio, kuris turi internetą, vaizdinės dalies sukūrimui reikalingas fotoaparatas / išmanusis telefonas / popierius ir priemonė ant jo piešti.

EIGA: pasiskaitykite apie tris Lietuvoje egzistuojančias autorių teisių organizacijas skyriuje VI. *Autorių teisių organizacijos*:

- Lietuvos gretutinių teisių asociacija **AGATA** – muzikantus, aktorius bei muzikos leidėjus vienijanti ir jų teisių užtikrinimu besirūpinanti pelno nesiekianti organizacija;
- Asociacija **LATGA**, administruojanti įvairių sričių autorių teisių turėtojų teises;
- Asociacija **AVAKA**, administruojanti audiovizualinių kūrinių autorių ir gamintojų (prodiuserių) teises.

Įsivaizduokite, kad esate vienos iš šių organizacijų socialinių tinklų turinio kūrėjai. Suskirstykite poromis ir, pasirinkę vieną organizaciją, sukurkite jos *Instagram* įrašą (angl. – *post*) su vaizdu ir tekstu apie organizacijos laimėjimą, kurį, jūsų manymu, Lietuvoje dar reikėtų pasiekti. Galite pasirinkti, kokia technika kursite vaizdą: ar fotografuosite, ar piešite, montuosite vaizdo įrašą ir pan.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: pasidarykite *Instagram* sieną (angl. – *feed*) savo klasėje ir susikabinkite visus darbus. Aptarkite, kas buvo sunkiausia, kuo didžiuojatės, ko labiausiai norite, kad šios organizacijos pasiektų.

PATARIMAI MOKYTOJUI: jei manote, kad mokiniams bus sunku diskutuoti porose, apie kokią organizacijos laimėjimą norėtų sukurti *Instagram* įrašą, diskutuoti galite visi kartu klasėje pirmausia aptardami esamą autorių teisių situaciją Lietuvoje.

PASIŪLYMAI TĖSTINUMUI: galite pasidalinti sukurtais įrašais ir idėjomis su realiomis organizacijomis – galbūt joms būtų įdomu išgirsti mokinių nuomonę.

13.

KAIP KOVOTI?

Tema: VI. Autorių teisių organizacijos; VIII. Legalios muzikos, filmų ir kitos platformos

TIKSLAS: kritiškai įvertinti esamą nelegalaus turinio vartojimo situaciją.

KOMPETENCIJOS: kūrybiškumas, kritinis mąstymas, gebėjimas analizuoti, diskutuoti.

SKIRTA: 8–11 klasėms. Pilietinio ugdymo, etikos, teatro pamokoms.

LAIKAS: 45 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: rašymo priemonė, užrašai. Norint labiau įsijausti į simuliaciją, galima padaryti pirmininko, sekretoriaus skiriamuosius ženklus, organizacijos logotipą.

EIGA: įsivaizduokite, kad esate vienos iš autorių teises ginančių organizacijų (pavyzdžiui, LAT-GA, AVAKA, AGATA arba jūsų sugalvotos) nariai ir tuoj dalyvausite susitikime, kurio tikslas – sukurti naują strategiją kovai su nelegaliu turinio naudojimu. Pasiskirstę po 3–4, per 10–15 min. sugalvokite vieną ar kelis būdus, kaip būtų galima kovoti su nelegaliu turinio naudojimu. Atkreipkite dėmesį, kiek ir kokių išteklių reikėtų įgyvendinti jūsų siūlomoms būdams. Pristatant temą ir užduotį, galima pasidalinti anksčiau naudotomis kampanijomis, būdais (pavyzdžiui, **padavimas į teismą, socialinė reklama**).

Pradėkite susitikimą išsirinkdami organizacijos pirmininką, kuris ves susitikimą, bei sekretorių, kuris dokumentuos pasiūlytus strategijos būdus. Išklausykite kiekvieno pasiūlymus, aptarkite juos ir išsirinkite jūsų manymu veiksmingiausią ir tą, kurį tikrai galima įgyvendinti. Nuspręskite balsuodami.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI:

- Kaip sekėsi ši užduotis? Kaip sekėsi įsijausti į gautus vaidmenis?
- Ar buvo sunku galvoti kovos su nelegaliu turinio naudojimu būdus?
- Kaip manote, ar visus pasiūlytus kovos būdus galėtų įvykdyti tik oficiali autorių teises ginanti organizacija? Prie kurių iš būdų galėtų prisidėti kiekvienas?
- Kaip jūs asmeniškai galite prisidėti prie kovos su nelegaliu turinio naudojimu?

PATARIMAI MOKYTOJUI: jei norite, galite dar labiau padėti mokiniams įsijausti į simuliaciją. Paprašykite jų sukurti savo, kaip organizacijos nario, priešistorę, charakterį, atstovaujamą sritį, persirengti ir įsikūnyti į tą personažą. Taip pat, pageidaujant netradicinės susirinkimo aplinkos, galite susirinkimą perkelti į kurią nors kitą erdvę (pavyzdžiui, aktų salę, skaityklą).

14.

ŽAIDIMO KŪRIMAS

Tema: I. Pagrindinės taisyklės, VII. Mokykla ir kitos išimtys

TIKSLAS: pasitikrinti ir pritaikyti jau turimas žinias apie autorių teises, mokėti priimti ir analizuoti savo ir kitų klaidas.

KOMPETENCIJOS: gebėjimas greitai panaudoti turimą informaciją, analizuoti, kritinis mąstymas, bendradarbiavimas.

SKIRTA: 7–12 klasėms. Tinka klasės valandėlėms, muzikos, dailės ir lietuvių kalbos pamokoms. Dirbama keliomis grupėmis atsižvelgiant į tai, koks mokinių skaičius klasėje.

LAIKAS: 45 min. žaidimo rengimui + mokinių pasiruošimas namuose + 45 min. žaidimui ir refleksijai pamokoje.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: žaidimo kortelės (žalios ir geltonos), žaidimo lenta, 2 kauliukai (gali būti 1), figūrėlė ėjimui per spalvotus laukelius, laikmatis, lapas balų skaičiavimui, rašymo priemonė, teisingų atsakymų lapas pasitikrinimui.

EIGA:

Klasėje pasiruošti / pasigaminti reikiamas priemonės: kortelės, lentą, kurią būtų gerai įlaminuoti (žaidimo lentos pavyzdys pateikiamas Priede Nr. 5). Kiekvienas mokinys namuose turi sugalvoti po du teiginius, susijusius su autorių teisių IŠIMTIMIS, į kuriuos atsakymas būtų „TIESA“ arba „NETIESA“. Šiuos teiginius (jie gali kartotis) surašyti į žalias kortelės, o teisingus atsakymus, juos sunumeravus, surašyti į teisingų atsakymų lapą, kurį turės žaidimo vedėjas. Žaidimas pradedamas žaisti kitą pamoką (1 pamoka skirta žaidimo rengimui).

Žaidžiama 2–4 komandomis atsižvelgiant į mokinių skaičių.

Susėdama ratu pagal komandas. Viduryje padedama žaidimų lenta ir 2 kaladės kortelių: žalios spalvos „TIESA“ ar „NETIESA“ ir geltonos „SUVAIDINK“ (situacijas sugalvoja ir surašo į geltonas lenteles mokytojas, vaidina komanda. Vienam žaidimui užtenka 4 situacijų, bet pridėti naujas galima bet kuriuo metu).

Metami 2 kauliukai, skaičiuojamas skirtumas atimant iš didesnio iškritusio skaičiaus mažesnįjį ir paeinama per tiek langelių, koks yra skirtumas. Jei iškrenta vienodi kauliukai, stovima vietoje. Žaidžiama pagal laikrodžio rodyklę.

Jei sustojama ant žaliao laukelio, imama žalia kortelė, garsiai skaitomas užrašytas teiginys, tariamasi komandoje, o atsakymą (jį pagrįsdamas) įgarsina komandos atstovas. Pasitarimui skiriamos 2 minutės (laiką stebi priešininkų komanda (-os)). Už teisingai atliktą užduotį skiriamas 1 taškas. Jei atsakymas netikslus, taškas neskiriamas.

Jei sustojama ant geltono laukelio, imama geltona kortelė ir atliekama joje pateikta vaidybinė užduotis / situacija. Užduoties atlikimui ruošiasi visos komandos, bet atlieka ta komanda, kuri pirmoji pasiruošia ir pakelia ranką. Pasitarimui skiriamos 5 minutės. Jei norinčių neatsiranda, užduotį privalo atlikti kauliukus metusi komanda. Už šią užduotį skiriami 5 taškai.

Jei sustojama ant taškuoto lauko, visos komandos „atiduoda“ po 1 komandos narį savo priešininkams. Perėjūną renkasi patys priešininkai. Pasikeitimas vyksta prieš laikrodžio rodyklę. Žaidimas tęsiamas.

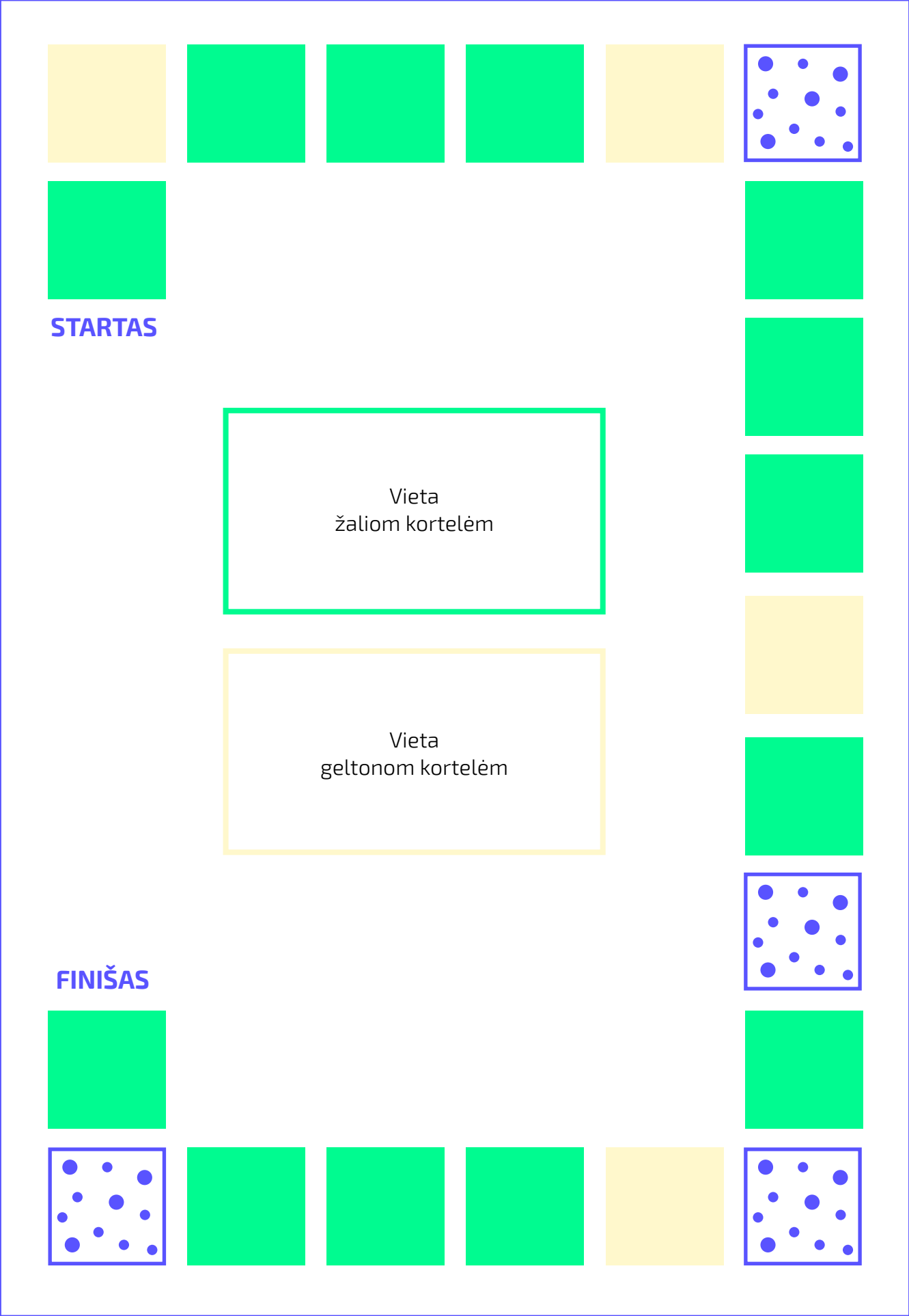
Kai bet kuri iš komandų pasiekia finišą, žaidimas stabdomas. Laimi ta komanda, kuri surinko daugiausia taškų, bet nebūtinai ta, kuri pirmoji pasiekė finišą.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: kartais užtenka pasigilinti ir suprasti, kur pažeidimo nėra. Taip išvengiamos dažniausios klaidos, o žinojimas leidžia mums jaustis saugiams ir išdidiems. Jei informacija pateikiama žaidimo forma, ją lengviau įsisavinti.

PATARIMAI MOKYTOJUI: šiam metodui itin svarbi refleksija. Ji gali padėti mokiniams surasti sąsajų tarp ką tik atliktų užduočių ir kasdienybėje atliekamų sprendimų. Paklauskite mokinių, kas buvo sunkiausia, kas įdomiausia. Reflektuojant šį metodą, svarbu paminėti, kad su autorių teisių klausimu susiduriame įvairiose situacijose.

PASIŪLYMAI TĖSTINUMUI: vienu klasių mokiniai šį ar panašų žaidimą gali praveisti kitų klasių mokiniams. Šį metodą galima taikyti norint patikrinti bet kurios temos žinias.

Metodą pasiūlė Loreta Zinkevičienė

15.

GALIOJIMO TERMINAS

Tema: VII. Mokykla ir kitos išimtys

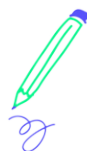
TIKSLAS: suprasti, jog Lietuvoje turtinės autoriaus teisės galioja visą jo gyvenimą ir 70 metų po jo mirties; kad su autorių teisėmis susiję įstatymai kitose šalyse gali būti skirtingi.

KOMPETENCIJOS: komunikavimo, kūrybiškumas, medių raštingumas, gebėjimas diskutuoti, analizuoti ir išklausti kito nuomonę.

SKIRTA: 5–8 klasėms. Lietuvių kalbos ir literatūros, istorijos, menų pamokoms.

LAIKAS: 20 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: lenta ir rašymo priemonė.

EIGA: kartojantis lietuvių kalbos ir literatūros pamokų metu aptartus autorius papasakokite apie tai, kiek laiko turtinės autorių teisės galioja (VII. Mokykla ir kitos išimtys). Ant lentos kartu sudarykite sąrašą, kurių rašytojų autorių teisės dar yra galiojančios, o kurių – ne.

Muzikos pamokoje galima paklausinti moksleivių apie kompozitorių kūrinius ir jų autorines teises ir t. t.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: rekomenduojami klausimai:

- Ar anksčiau buvote girdėję apie autorių teisių galiojimo trukmę?
- Ką manote apie šių teisių galiojimo terminą? Ar jis yra teisingas?
- Kaip manote, kodėl išvis yra sukurtas toks terminas, kodėl autorių teisės yra saugomos ne amžinai? Kodėl galiojimas pasibaigia būtent praėjus 70 metų po mirties?

PATARIMAI MOKYTOJUI: atkreipkite dėmesį, kad 70 metų autoriaus turtinių teisių terminas galioja tik lietuvių kūrėjams. Jei nagrinėjate ne tik lietuvių autorius, pasidomėkite ar pakvieskite pasidomėti mokinius, koks terminas galioja tose šalyse, iš kurių yra kilę jūsų nagrinėjami autoriai.

Taip pat svarbu prisiminti, kad nagrinėjame turtines teises, nes neturtinės teisės galioja visada: referencijas į knygas ar filmus nurodyti yra būtina.

PASIŪLYMAI TĖSTINUMUI: vieną kartą užvedę šią temą, ją aptarti galite kalbėdami apie kiekvieną nagrinėjamą autorių. Tai gali trukti vos kelias minutes. Taip mokiniai įgus galvoti ne tik apie kūrėjo amžių, bet ir jo autorines teises.

16.

CITUOJA AR PLAGIJUOJA?

Tema: kūrinių citavimas, VII. Mokykla ir kitos išimtys

TIKSLAS: susipažinti ir suprasti, kuo skiriasi kūrinių vagystė arba plagjavimas nuo kūrinių citavimo.

KOMPETENCIJOS: kritinis mąstymas, teksto analizė ir suvokimas, gebėjimas diskutuoti, analizuoti ir išklausti kito nuomonę.

SKIRTA: 10–12 klasėms. Lietuvių ir užsienio kalbų, istorijos, menų pamokoms.

LAIKAS: užduoties pristatymas (10 min.) + mokinių pasiruošimas namuose + pristatymas ir aptarimas klasėje (30–45 min.)

REIKALINGOS PRIEMONĖS ARBA PASIRUOŠIMAS: garso kolonėlės, projektorius, kompiuteris (jei jis reikalingas kūrinių nagrinėjimui).

EIGA: lietuvių ar užsienio kalbos pamokoje temą pradėkite pasiaiškindami, ką reiškia sąvokos *intertekstualumas*, *intermedialumas*.

Namų darbų užduotis mokiniams – atrasti kuo daugiau nuorodų į kitus tekstus ar meno kūrinius nagrinėjamo autoriaus tekste (pasirinkite 1–3). Rekomenduojame šį metodą naudoti pamokose apie rašytojus, kurių kūriniuose gausu nuorodų į kitus tekstus ar meno kūrinius, pavyzdžiui A. Škėmą, A. Nyką-Niliūną, Š. Bodlerą ar pan., o senojoje literatūroje galime ieškoti antikinių motyvų (pavyzdžiui, skaityti K. Donelaitį ir Hesiodą).

Kitą pamoką aptarkite mokinių atliktus namų darbus kartu pažymėdami nagrinėjamame tekste visas nuorodas į kitus tekstus ar meno kūrinius. Naudokite projektorius, jei kūrinyje yra nuorodų į vizualius meno kūrinius.

Šį metodą galite naudoti ir kitų dalykų pamokose. Pavyzdžiui, istorijos pamokoje apie JAV kultūrą arba kino pamokoje galite nagrinėti K. Tarantino filmus, kuriuose gausu nuorodų į JAV kino ir popkultūrą. Arba, atvirkščiai, pradėti nuo cituojamo autoriaus: pavyzdžiui, dailės pamokoje ieškoti, kokią įtaką padarė P. Pikaso darbai kitiems tapytojams.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: rekomenduojami klausimai:

- Kaip sekėsi atlikti užduotį? Kas buvo sunkiausia?
- Kaip manote, kodėl šio autoriaus tekstuose / kūriniuose galima rasti tiek daug nuorodų į kitus tekstus / meno kūrinius? Ką tai sako apie patį kūrėją?
- Kaip manote, ar toks citavimas yra plagjavimas, vagystė ar kūrybos dalis? Kodėl?

PATARIMAI MOKYTOJUI: reflektuojant užduotį ir atsakant į trečiąjį aptarimo klausimą, pabandykite užvesti išsamesnę diskusiją. Jei reikia, trumpai pristatykite autorių teises, žr. I. Pagrindinės taisyklės, kad mokiniai atsimintų autorių teisių kontekstą.

PASIŪLYMAI TĘSTINUMUI: galima tęsti pamoką pakeičiant, kokių nuorodų ieškoma, t. y., jei ieškojote nuorodų į kitus tekstus Š. Bodlero poezijoje, dabar galite paieškoti, kur buvo panaudoti jo eilėraščiai kituose meno kūriniuose (tekstuose, dailės kūriniuose, kino filmuose).

17.

TYRIMAS

Tema: VIII. Legalios muzikos, filmų, kt. platformos

TIKSLAS: skleisti žinią apie legalias muzikos, filmų, kt. platformas ir leisti suprasti, kodėl svarbu jomis naudotis.

KOMPETENCIJOS: iniciatyvumas, gebėjimas diskutuoti, išklausyti kito nuomonę, kritinis mąstymas, matematiniai gebėjimai, gebėjimas analizuoti duomenis.

SKIRTA: 9–12 klasėms. Galima naudoti menų (dailės, muzikos ir pan.), pilietinio ugdymo, literatūros, matematikos, IT pamokose.

LAIKAS: įvadas (10–45 min.), duomenų rinkimas (10–40 min.), duomenų surinkimas, analizė, aptarimas (45 min.)

REIKALINGOS PRIEMONĖS: kompiuteris, jei duomenis rinksite naudodami skaitmeninę anketą¹; popierius ir rašiklis, jei popierinę.

EIGA: įsivaizduokite, kad esate tyrėjai ir jums rūpi išsiaiškinti, kokiomis skaitmeninėmis muzikos, filmų bei knygų platformomis naudojasi žmonės, su kuriais praleidžiate daugiausia laiko. Paprašykite penkis savo aplinkos žmones (šeimos narius, draugus ar pan.), kurie nesimoko kartu su tavimi klasėje, atsakyti į žemiau pateiktus klausimus:

- Amžius
- Veikla, kuria užsiimate
- Kaip dažnai klausotės muzikos?
(visai nesiklausau; iki 1 val. per dieną; 1–3 val. per dieną; 3–6 val. per dieną; daugiau nei 6 val. per dieną)
- Per kokią platformą dažniausiai klausote muzikos?
- Kaip dažnai žiūrite filmus ar serialus?
(visai nežiūriu; iki 1 val. per dieną; 1–3 val. per dieną; 3–6 val. per dieną; daugiau nei 6 val. per dieną)
- Per kokią platformą dažniausiai žiūrite filmus ar serialus? Jeigu juos siunčiatės, kokią platformą naudojate?
- Kaip dažnai skaitote ar klausote elektronines knygas?
(visai neskaitau, neklausau; iki 1 val. per dieną; 1–3 val. per dieną; 3–6 val. per dieną; daugiau nei 6 val. per dieną)
- Per kokią platformą dažniausiai skaitote ar klausote elektronines knygas? Jeigu jas siunčiatės, iš kokios platformos?

Gautus duomenis suveskite į bendrą lentelę.

¹ Galima pasiūlyti mokiniams pildyti popierines anketas arba sukurti skaitmeninę anketą, pavyzdžiui, pasinaudojant Google Forms ar kitomis programomis.

Klausimai aptarimui:

1. Ką pastebite iš surinktų duomenų? Kas nustebino?
2. Kaip manote, kaip žmonės pasirenka, kurią filmų, muzikos, knygų platformą naudoti: legalią ar nelegalią?
3. Ar jūs žinojote visas (*VIII. Legalios muzikos, filmų, kt. platformos*) išvardintas platformas? Ar naudojotės jomis? Jei ne, kodėl?
4. Kaip manote, ar galima būtų pasiekti, kad visi naudotųsi tik legaliomis platformomis? Jei taip, kaip tai būtų galima padaryti?

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: legalių filmų žiūrėjimo platformų sąrašą gali rasti *VIII. Legalios muzikos, filmų, kt. platformos*. Pasiūlykite juo pasinaudoti savo tyrimo dalyviams ar kitiems pažįstamiems, kuriems jis gali būti aktualus. Akcentuokite, kad naudojimasis nelegaliomis platformomis yra vagystė, tačiau neskatininkite smerkti nelegalių vartotojų. Geriau kvieskite juos diskutuoti, kaip būtų galima šią situaciją pakeisti.

PATARIMAI MOKYTOJUI: mokiniams svarbu paaiškinti šito tyrimo tikslą: kad svarbu nesmerkti ir nevertinti kitų žmonių ir jų įpročių. Įsijausti į tyrėjo vaidmenį – tai neprimesti savo nuomonės ar įsitikinimų žmonėms, kurie dalyvauja tyrime. Reikia stebėti ir tirti esamą situaciją, gilintis į esamos situacijos priežastis.

PASIŪLYMAI TĘSTINUMUI: naudojant šį metodą, pamokoje galima labiau gilintis į tyrimų temą: kas yra kokybinis, kiekybinis tyrimai, kodėl tyrimai turi būti anonimiški, kaip yra surenkami duomenys, kaip jie vėliau apdorojami ir t.t. Galima kelti klausimą, ar galime pasitikėti visais medijose publikuotais tyrimais?

DEBATAI

Tema: VIII. Legalios muzikos, filmų ir kitos platformos

TIKSLAS: išsiaiškinti argumentus, kodėl naudotis nelegaliomis svetainėmis yra nemoralu.

KOMPETENCIJOS: kritinis mąstymas, skaitmeninis ir medijų raštingumas, gebėjimas analizuoti, diskutuoti bei išklausyti kito nuomonę.

SKIRTA: 5–12 klasėms. Rekomenduojama pilietinio ugdymo, etikos, menų, lietuvių kalbos ir literatūros pamokoms.

LAIKAS: užduoties pristatymas (10 min.) + mokinių pasiruošimas namuose + debatai ir jų aptarimas klasėje (45 min.)

REIKALINGOS PRIEMONĖS: priklauso nuo mokinių pasiruošimo. Jeigu jie, norėdami argumentuoti savo poziciją, bus pasiruošę vizualią medžiagą, tada prireiks kompiuterio, projektoriaus ir garso kolonėlių.

EIGA: prisimenama arba išdėstoma debatų tvarka. Pristatoma tema – nelegalios filmų, muzikos, knygų svetainės. Mokiniai padalinami ar pasidalina į dvi grupes: viena grupė atstovauja nuomonei, jog piratinių kūrinių žiūrėjimas yra teisingas elgesys, kad tai nėra vagystė; kita grupė atstovauja priešingai nuomonei, t. y., jog piratavimas yra nusikaltimas. Užduotis mokiniams – pasiruošti debatams nagrinėjant šią temą ir ieškoti jų nuomonę pagrindžiančių argumentų.

Pamokos metu vyksta debatai.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI: rekomenduojami klausimai:

- Kaip sekėsi ruošti debatus?
- Kas buvo sunkiausia debatų metu?
- Kuris išsakytas argumentas, jūsų nuomone, buvo pats stipriausias?
- Ar asmeniškai sutikote su nuomone, kurią turėjote atstovauti? Kodėl?

PATARIMAI MOKYTOJUI: skirdami užduotį pasiruošti argumentams namie, galite užvesti mokinius ant kelio parekomenduodami jiems pasidomėti įvykusiais autorių teisių konfliktais, dabartine nelegalių svetainių situacija. Debatų metu patariama laikytis debatų taisyklių, kad diskusija būtų labiau struktūruota. Galite paskirti vieną ar kelis mokinius, kurie vesti debatus. Šį metodą galite apjungti su kitais metodais apie nelegalias svetaines, žr. **TYRIMAS, LEGALIOS SVETAINĖS**.

19.

LEGALIOS SVETAINĖS

Tema: VIII. Legalios muzikos, filmų ir kitos platformos

TIKSLAS: ugdyti gebėjimą atpažinti ir atskirti piratines svetaines nuo legalių svetainių (filmų, muzikos, elektroninių knygų, nuotraukų ir pan.).

KOMPETENCIJOS: medijų ir skaitmeninis raštingumas, gebėjimas analizuoti, diskutuoti, išklausti kito nuomonę.

SKIRTA: 7–12 klasėms. Universalus metodas, kurį galima pritaikyti daugeliui pamokų. Tereikia pakeisti legalaus turinio tipą (pavyzdžiui, ne filmų, bet muzikos, knygų, teatro spektaklių, operos pasirodymų ir pan.).

LAIKAS: 30–45 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: internetas, kompiuteriai arba išmanieji telefonai.

EIGA: mokiniai, susiskirstę poromis, per 10 min. naudodamiesi kompiuteriais arba išmaniaisiais telefonais turi surasti kuo daugiau legalių internetinių svetainių, kuriose galima žiūrėti filmus, klausytis muzikos, skaityti elektronines knygas, ir sudaryti jų sąrašą. Tada skiriamos dar papildomos 5 minutės tam, kad mokiniai surastų bent kelias nelegalias svetaines.

- Užduoties aptarimui (10 min.) mokinių porą sugrupuokite su kita pora ir paprašykite atsakyti į šiuos klausimus:
- Kurias – legalias ar nelegalias svetaines – buvo sunkiau surasti?
- Peržvelkite ir palyginkite savo sudarytus legalių ir nelegalių svetainių sąrašus. Ar jie sutampa? Kuo jie skiriasi?
- Kaip atskiriate legalias filmų, muzikos ar elektroninių knygų platformas nuo nelegalių? Į ką kreipiate dėmesį? Sudarykite patarimų sąrašą, kuris gali padėti atpažinti nelegalias internetines svetaines.

Grupelėse po 4 mokinius aptarus klausimus, pakvieskite kiekvieną grupę pristatyti savo patarimų sąrašus bei rastas svetaines. Po kiekvienos grupės pristatymo padiskutuokite, ar visi sutinka su išsakytais patarimais. Patarimus, kuriems visi pritarė, bei mokinių rastas legalias svetaines galite rašyti ant lentos ar turėti vieną sekretorių, užrašantį juos į kompiuterį. Taip pamokai pasibaigus galėsite padaryti galutinį sąrašą, jį pasikabinti klasėje ar nusiųsti kiekvienam mokiniui elektroniniu būdu.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI:

- Kas jus nustebino šią pamoką?
- Kaip įprastai ieškote platformų, kur žiūrėti filmus ar klausyti muzikos? Į ką kreipiate dėmesį?
- Kuriomis iš šiandien rastų svetainių naudojotės patys? Apie kurias nebuvote girdėję?
- Ar patys naudojotės nelegalaus turinio svetainėmis? Jei taip, kodėl?

Po refleksijos galite trumpai supažindinti mokinius su autorių teisių samprata bei pagrindinėmis taisyklėmis.

PATARIMAI MOKYTOJUI: ruošdamiesi pamokai, peržiūrėkite kuo įmanoma daugiau legalių ir nelegalių svetainių, kad patys būtumėte su jomis susipažinę. Taip pat atminkite, jog pamokos metu galite susidurti su problema, jog moksleiviai negalės įsijungti kai kurių nelegalių svetainių, nes jų adresai, kaip jau buvo minėta, yra blokuojami. Tokiu atveju didelio dėmesio į tai galima nekreipti, t. y., negaiškite daug laiko bandydami įjungti tokias svetaines. Pasikalbėkite su moksleiviais, ką jie atsimeina iš ankstesnių apsilankymų nelegaliose svetainėse, kuo jos skiriasi nuo legalių (tikėtina, jog didžioji dalis moksleivių tokiose svetainėse buvo apsilankę anksčiau).

KELI PATARIMAI, KAIP ATPAŽINTI NELEGALIAUS TURINIO INTERNETINES SVETAINES:

- Atkreipkite dėmesį į svetainės dizainą – daugumos nelegalių svetainių dizainas atrodo skurdžiai, senoviškai, yra nepritaikytas patogiam naudojimui.
- Nelegalios internetinės svetainės dažnai būna blokuojamos. Jei svetainė reklamuojama įvairiose kitose platformose, tai daroma tam, kad būtų išvengta blokavimo. Tai signalizuoja, jog tokia svetainė nėra legali – legaliose svetainėse galima lankytis be jokių papildomų sąlygų.
- Jeigu svetainėje nerandate jokių įmonės kontaktų (elektroninio pašto, telefono numerio, adreso ir pan.), labai gali būti, jog ji nelegali, nes nelegalių svetainių savininkai nenori būti surasti.
- Jeigu svetainėje reikia susimokėti už turinį, tai dar nereiškia, kad ji yra legali. Mokestį ima ir nelegalios svetainės. Norint atskirti, ar svetainė legali, ar ne, verta atkreipti dėmesį į tai, kaip galima susimokėti – nelegaliose svetainėse užmokesčio būdų įprastai būna mažiau. Pavyzdžiui, nelegalioje filmų svetainėje filmai.in šiuo metu galima atsiskaityti tik per „Paysera“. Anksčiau mokestį šiai svetainei buvo galima atlikti naudojantis visų bankų bei mobiliojo ryšio operatorių paslaugomis, tačiau kai į mokėjimus atliekančias institucijas kreipėsi autorių ir atlikėjų teises ginančios organizacijos ir paprašė nutraukti mokėjimus šiai svetainei, bankai ir mobiliojo ryšio operatoriai sutiko tai padaryti.

Visą legalių svetainių sąrašą rasite **VIII skyriuje**.

PASIŪLYMAI TĘSTINUMUI: norint toliau gilintis į šią temą, rekomenduojame išbandyti **TYRIMAS** metodą, kuriame aiškinamasi apie aplinkos požiūrį į legalias ir nelegalias svetaines.

PROTŲ MŪŠIS

Tema: I–VIII

TIKSLAS: apibendrinti visą autorių teisių temą.

KOMPETENCIJOS: kritinis mąstymas, teksto analizė ir suvokimas, gebėjimas diskutuoti, analizuoti ir išklausyti kito nuomonę, skaitmeninis raštingumas, kūrybiškumas.

SKIRTA: 5–8 klasėms. Universalus, geriausiai pritaikomas IT pamokoms.

LAIKAS: 45 min.

REIKALINGOS PRIEMONĖS: prieiga prie teorinės autorių teisių dalies; pasirinktinės (kompiuteriai, išmanieji telefonai, lapas ir rašiklis) priemonės klausimų kūrybai;

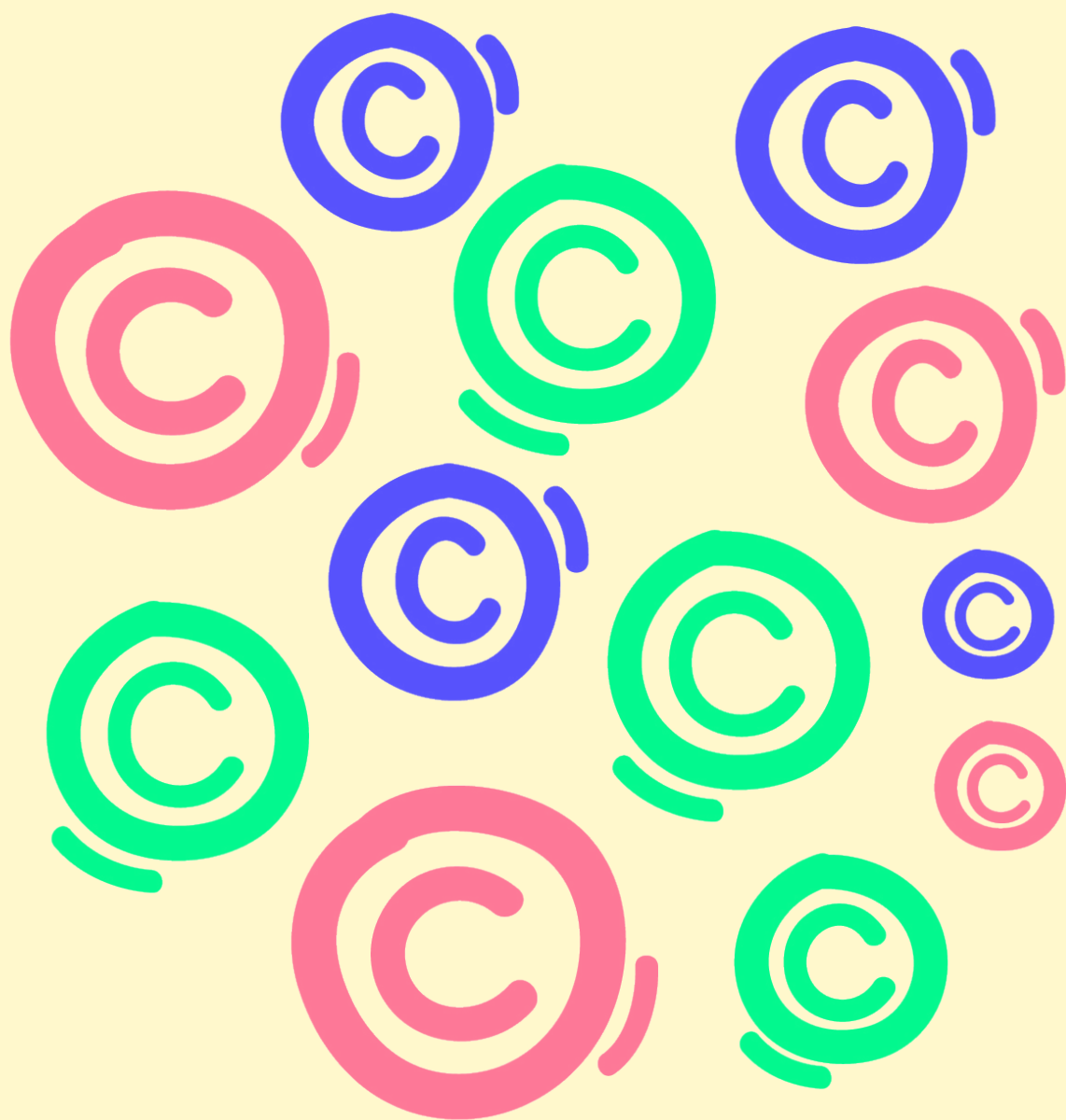
EIGA: susipažinus ar aptarus autorių teisių temą, užduoti mokiniams grupėse po 3–4 per 10–15 min. sukurti protmūšiui po 3 klausimus, kurie, jų manymu, atskleistų svarbiausius, labiausiai įsiminti reikalingus šios temos niuansus. Galima paskirstyti temos skyrius, kad klausimai nesikartotų. Paskatinkite mokinius prigalvoti kuo įdomesnių klausimų – pasiūlykite naudoti audiovizualines priemones, kurti skaidres ar naudoti tam tinkamą programėlę, pavyzdžiui, Kahoot. Svarbiausia, kad visos grupės pradžioje nutartų naudotis vienu ir tuo pačiu būdu. Sudėkite visus klausimus į vieną aplanką pagal grupes (mokiniai gali susigalvoti savo grupės pavadinimą). Pakvieskite mokinius sužaisti protmūšį. Suskaičiuokite balus ir išrinkite geriausiai pasirodžiusią grupę.

GAIRĖS APIBENDRINIMUI:

- Kaip sekėsi kurti klausimus?
- Kaip nusprendėte, ką svarbiausia įsiminti iš šitos temos? Kodėl pasirinkote paminėti būtent šiuos aspektus?
- Ką šia tema papasakotumėte savo draugui? Tėvams? Seneliams? Kitiems mokytojams?

PATARIMAI MOKYTOJUI: jeigu matote, kad mokiniai nespėja arba yra labai įsijautę į kūrybinį procesą, galite pratęsti duotą laiką ir protmūšį sužaisti kitą pamoką. Taip turėsite daugiau laiko peržiūrėti ir sudėti klausimus į vieną aplanką.

PASIŪLYMAI TĖSTINUMUI: paskutinį aptarimo klausimą „Ką iš šios temos papasakotumėte savo draugui, tėvams, seneliams ar kitiems mokytojams?“ galite pratęsti ir paskirti namų užduotį – pristatyti pagrindinius autorių teisių aspektus tam žmogui, kuriam, jų manymu, būtų aktualu pasigilinti į šią temą. Būtinai atkreipkite dėmesį į tai, kad šia tema reikėtų kalbėtis jaučiai, nepamokslaujant, veikiau dalijantis mokinio sužinota įdomia informacija. Kitą pamoką galėtumėte aptarti, kaip sekėsi ir kaip jų pasirinktas žmogus reagavo į gautą informaciją.

menoavilys.lt
info@menoavilys.org
Goštauto g. 2, Vilnius,
kino ir medijų erdvė „Planeta“

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

